



РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
УНИВЕРЗИТЕТ „Св. Кирил и Методиј“ Скопје
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ „Блаже Конески“
Скопје



**УСВОЈУВАЊЕ НА ГРАМАТИЧКИТЕ КАТЕГОРИИ
КАЈ ИМЕНКИТЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК КАКО
СТРАНСКИ**

-магистерски труд-

кандидат:
Марија Гркова
Бр. на досие: 5

ментор:
проф. д-р Лидија Тантуровска

С к о п ј е, февруари 2014 година

Содржина

Вовед	4
1. Дефиниции за граматичките категории.....	8
1.1 Појавата на граматичките категории и нивните дефинирања низ енциклопедиите....	8
1.2 Дефинирања на граматичките категории во другите јазици.....	12
1.3 Граматичките категории на именките во македонскиот јазик	17
2. Македонскиот јазик како странски јазик	21
2.1 Краток осврт кон терминологијата и почетоците во сферата – македонски јазик како странски.....	21
2.2 Наставата по македонски јазик како странски	23
2.3 Учебниците и учебните помагала што се наменети за наставата по македонски јазик како странски	24
2.4 Краток осврт кон Заедничката европска референтна рамка за јазиците: <i>учење, настава и оценување</i>	28
2.5 Тестирање во наставата по странски јазик	31
2.5.1 Тестови применети во наставата по македонски јазик како странски	32
2.5.1.1 ТЕМАК-тестови чии вежби се оформени во согласност со стандардите на Заедничката европска референтна рамка на јазиците	33
2.5.1.2 Тестови чии вежби се преземени од учебниците по македонски јазик како странски за почетно рамниште (Контролен тест I и Контролен тест II).....	37
2.5.1.3 Тестови чии вежби се со изменета содржина на вежбите од учебниците по македонски јазик како странски за почетно рамниште (Испит по предметот македонски јазик за странци, A1- и A2-ниво)	43
3. Анализа на решенијата и на јазичните отстапки од тестовите	45
3.1 Анализа на решенијата и на заедничките јазични отстапки што се среќаваат при учењето македонски јазик како странски независно од мајчиниот јазик на студентите.46	
3.1.1 Заеднички јазични отстапки во рамките на граматичката категорија <i>род</i>	46
3.1.2. Заеднички јазични отстапки во рамките на граматичката категорија <i>број</i>	48
3.1.3. Заеднички јазични отстапки во рамките на граматичката категорија <i>определеност</i>	50
3.2 Анализа на решенијата и на јазичните отстапки што се среќаваат при учењето македонски јазик како странски од страна на студенти чиј мајчин јазик е словенски јазик.....	52
3.2.1 Анализа на решенијата и на јазичните отстапки од тестовите на студентите од Словенија	52
3.2.1.1 Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија <i>род</i> кај именките	53
3.2.1.2 Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија <i>број</i> кај именките	54
3.2.1.3 Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија <i>определеност</i> кај именките	55

3.2.2	Анализа на решенијата и на јазичните отстапки од тестовите на студентите од Русија.....	58
3.2.2.1	Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија број кај именките	58
3.2.2.2	Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија определеност кај именките	59
3.2.3	Анализа на решенијата и на јазичните отстапки од тестовите на студентите од Бугарија.....	60
3.2.3.1	Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија број кај именките	60
3.2.4	Анализа на решенијата и на јазичните отстапки од тестовите на студентите од Хрватска.....	61
3.2.4.1	Јазична отстапка во рамките на граматичката категорија род кај именките	61
3.2.4.2	Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија број кај именките	61
3.2.5	Анализа на јазичните отстапки од ТЕМАК-тестовите на студентите чиј мајчин јазик е словенски јазик.....	63
3.3	Анализа на решенијата и на јазичните отстапки од тестовите на студентите чиј мајчин јазик е несловенски јазик.....	65
3.3.1	Анализа на решенијата и на јазичните отстапки од тестовите на студентите од Грција.....	65
3.3.1.1	Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија род кај именките	65
3.3.1.2	Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија број кај именките	66
3.3.1.3	Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија определеност кај именките	68
3.3.2	Анализа на јазичните отстапки од ТЕМАК-тестовите на студентите чиј мајчин јазик е несловенски јазик.....	69
3.4	Анализа на решенијата и на јазичните отстапки од тестовите на студентите од Турција.....	72
3.4.1	Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија род кај именките	72
3.4.2	Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија број кај именките	73
3.4.3	Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија определеност кај именките	76
	Заклучок.....	79
	Скратеници.....	85
	Користена литература.....	98

Вовед

Македонскиот јазик како странски е посебна област на македонистиката, којашто се занимава со учењето и со усвојувањето на македонскиот јазик од страна на сите оние на кои јазикот им е странски. За таа цел, а по прегледаните материјали кај некои други странски јазици, се определивме да понудиме некои насоки, преку кои ќе се олесни начинот на учење и на усвојување на македонскиот јазик како странски, при што, ќе се расветлат евентуалните тешкотии со кои ќе се соочи оној што го учи македонскиот јазик како странски.

Како и секој друг јазик и македонскиот јазик се одликува со одредени специфичности, што, од една страна, го прават јазикот различен од другите јазици, а од друга страна, токму ваквите специфичности можат да предизвикаат тешкотија во фазите на учење и на усвојување на македонскиот јазик како странски.

Една од специфичностите на македонскиот јазик е граматичката категорија *определеност*. Според оваа категорија на именките, македонскиот јазик се разликува од други јазици, а наоѓа сличности со бугарскиот јазик. Свои сличности со другите словенски јазици, македонскиот јазик наоѓа преку другите граматички категории – *родот* и *бројот* кај именките.

Па според тоа, сметаме дека е од голема важност усвојувањето на граматичките категории на именките, како за родените говорители на македонскиот јазик, така и за странците што го учат македонскиот јазик, во или надвор од Републикава. Од таа причина, сметаме дека преку анализа на јазичните отстапки во рамките на граматичките категории на именките, ќе направиме општ обид да се изнајде полесен пристап за усвојување на веќеспоменатите категории, во наставата по македонски јазик како странски.

Постоењето на граматички категории било утврдено уште во првата грчка граматичка расправа и тоа како категории од втор ред (на пример: *род*, *број*, *падеж* итн.), односно, категории според кои се прават разлики во зборовните групи, или како што тогаш биле наречени *делови на говорот* (О. Дикро, Ц. Тодоров, 1994:74).

Следејќи го хронолошкиот тек на граматичките категории во јазиците, најпрвин ќе се даде краток осврт за нивното првично утврдување во состав на деловите на говорот. Понатаму, ќе бидат разгледани енциклопедиски дефинирања за граматичките категории, како и дефинирањата во граматиките на некои словенски јазици, но и контрастивни анализи меѓу два или повеќе јазици од аспект на една од граматичките категории.

По овој преглед, ќе бидат прикажани истражувања и контрастивни анализи што се среќаваат во изданијата од областа на македонистиката, а се однесуваат на граматичките категории на именките во македонскиот јазик.

Понатаму, ќе се даде краток осврт околу достигнувањата во областа на македонскиот јазик како странски, наставата од овој тип, тестот како метод применет во наставата по македонски јазик како странски, а којшто служи за утврдување не само на нивото на познавање на македонскиот јазик од страна на странците (почетно, средно или напредното ниво), туку и за познавањата на македонскиот јазик како странски, воопшто.

Познато е дека тестот претставува дел од секоја наставна програма преку кој се тестираат познавањата за усвоените наставни содржини. Кога станува збор за тестирање на познавањата на именските форми од македонскиот јазик, покрај другото, треба да им се посвети внимание и на познавањата на граматичките категории кај именките:

а) За граматичката категорија *род* кај именките е важно да се прави разлика меѓу природниот и граматичкиот род, да се препознава родот на именките според нивниот завршок, но особено внимание треба да им се посвети на исклучоците (*љубов, пролет*) и на двојните форми (*песок, кал*).

б) Во однос на тестирањето на познавањата на граматичката категорија *број* кај именките, треба да ѝ се посвети внимание на правилната употреба на наставките за формите на *обичната, збирната* и на *избројаната* множина, на образувањата на множинските форми од туѓите именки, како и на употребата на именките што не образуваат множински форми.

в) Кога се тестираат познавањата за употребата на тројниот член во македонскиот јазик, внимание треба да им се посвети на случаите во кои на

личните и на географските имиња се додава / не се додава член. Потоа, треба да се води сметка при препознавањето на пространственото определување на предметите со помош на членот и начинот на распределбата на тројниот определен член (сп. Т. Гочкова-Стојановска, Л. Минова-Ѓуркова, И. Пановска-Димкова, 2005:52).

Сметаме дека преку анализа на јазичните отстапки ќе се донесат одредени заклучоци во однос на усвојувањето на граматичките категории на именките од страна на странците што го учат македонскиот јазик. Од таа причина, во план е нашата анализа да биде направена врз основа на три типа тестови:

1. Прв тип тест на кој ќе биде направена анализа на јазичните отстапки при граматичките категории на именките е **Тестот по македонски јазик како странски јазик – ТЕМАК** (за средно рамниште), којшто е оформен во согласност со стандардите претставени во Заедничката европска референтна рамка за јазиците (ЗЕРР) (анг. the **Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment (CEFR)**), поставена од Советот на Европа во 2001 година. ТЕМАК е тест наменет за говорители на македонскиот јазик на кои македонскиот јазик им е странски и кои сакаат да се здобијат со официјален сертификат за степенот на познавање на македонскиот јазик. Со тестот ТЕМАК се тестираат општите јазични познавања на кандидатот во контекст на сите јазични вештини:¹
 - слушање (разбирање на говорен текст),
 - читање (разбирање на пишан текст),
 - зборување и
 - пишување.²
2. Вториот тип тест е **Контролниот тест I** и **Контролниот тест II**, за кој ќе бидат земени предвид вежби за почетно рамниште од

¹<http://cetismak.edu.mk/Content.aspx?gid=2&id=15&lang=mk/>

²Бидејќи немаше објективни услови да се направи анализа на деловите: *читање, зборување и слушање*, анализата во оваа теза е правена само на делот *пишување* од ТЕМАК-тестот.

учебниците по македонски јазик како странски.³ Ќе бидат издвоени сите вежби во кои се опфатени граматичките категории кај именките од споменатите учебници, од кои, дел ќе бидат искористени за подготвување контролни тестови, коишто ќе бидат спроведени меѓу студентите што го учат македонскиот јазик како странски. Во нашата анализа ќе ги имаме предвид следниве критериуми: 1. Контролните тестови да се спроведат меѓу студенти што го учат македонскиот јазик како странски во Република Македонија;⁴ 2. Со контролните тестови да бидат опфатени студенти со различен мајчин јазик.

3. Третиот тип тест на кои ќе биде извршена анализа на јазичните отстапки во рамките на граматичките категории кај именките е **Испитот по предметот македонски јазик како странски јазик, за А1- и за А2-ниво**. Станува збор за два испити, коишто се спроведуваат во рамките на наставата по македонски јазик како странски, којашто се организира на Институтот за јазици при Филолошкиот факултет во Штип. Со положувањето на двата испити, студентите се здобиваат со официјален сертификат за познавање на македонскиот јазик како странски јазик на почетно ниво.

По анализата на одговорите, каде што ќе биде застапена и статистичка анализа, очекуваме да дојдеме до заклучоци – каков вид вежби се потребни за усвојување на граматичките категории кај именките.

³ Тие учебници се: „Божилак“ од Т. Гочкова-Стојановска и од И. Пановска-Димкова, „Македонски јазик за странци“ од Р. Паноска и од А. Цукески и работната тетратка „Зборувате ли македонски?“ од Е. Бужароска и од Т. Гочкова-Стојановска.

⁴ Како поткрепа на анализата, контролните тестови 1 и 2 беа спроведени и кај две групи студенти што го учат македонскиот јазик како странски во лекторатите: во Љубљана, Словенија и во Санкт Петербург, Русија.

1. Дефиниции за граматичките категории

1.1 Појавата на граматичките категории и нивните дефинирања низ енциклопедиите

Проучувањето на јазикот може да се види уште во периодот на Античка Грција, кое е сврзано со проучувањето на филозофијата. Трите главни насоки по кои се движат истражувањата се: *етимологијата*, *фонетиката* и *морфологијата* (О. Дикро, Ц. Тодоров, 1994:74).

Од литературата може да се забележи дека најразвиениот дел од јазикот се проучувањата за теоријата на *деловите на говорот*, којашто е заснована од Платон и од Аристотел, продолжена од стоичарите и е системски претставена во првата грчка граматичка расправа на Дионис Тракиецот. Според него постојат осум делови на говорот.⁵

Првиот лингвистички текст со кој располагаме е *санскритската граматика* на Панини (околу IV век пр. н.е.). Во неговата расправа се застапени постапките на деривација и на морфолошки состав, коишто ги опишува со помош на одредени правила, иако санскритската лингвистика не се ограничува на морфологијата (О. Дикро, Ц. Тодоров, 1994:73).

Дефинирањето на зборовите зависи од нивните морфолошки, синтаксички и семантички критериуми. Имено, ваквото дефинирање на зборовите во зборовни групи (делови на говорот), започнало многу години пред нашата ера. Доказ за тоа е еден од најстарите јазици, грчкиот јазик.

Софрониевски (В. Софрониевски, 2012:63) во „Дискриптивната грчка фонетика и морфологија на име“ додава дека грчкиот јазик, како и повеќето други јазици се одликува со овие зборовни групи:

1. менливи зборовни групи:

- *имиња (именки, придавки, заменки, броеви, член);*
- *глаголи.*

⁵ Грчките и латинските граматичари, *главните класи* зборови што успеале да ги разликуваат, ги нарекувале **делови на говорот** (*μέρος τοῦ λόγου*, *partes orationis*). Овие класи зборови, денес, се сосема јасни, но во времето на антиката претставувале предмет на низа расправи.

2. неменливи зборовни групи:

- *прилози;*
- *предлози;*
- *сврзници;*
- *честички; и*
- *извици.*

Во грчкиот јазик, за зборовната група именки се својствени граматичките категории. Како што наведува Софрониевски (В. Софрониевски, 2012:65): „Грчкиот номинален систем е наследен од индоевропскиот, па оттаму, како и во многу други индоевропски јазици, деклинираните форми на имињата во грчкиот јазик се изразуваат преку три граматички категории: *род, број и падеж.*“

Врз основа на грчките проучувања, римските граматичари ги продолжиле своите истражувања (во II век од н.е.). Конечно, латинскиот граматичар Елиус Донатус (Aelius Donatus, IV век), во својата расправа *De octo orationis partibus* ги утврдил следниве осум класи: *именка, замена, глагол, глаголска придавка, сврзник, предлог, прилог, извик* (О. Дикро, Ц. Тодоров, 1994:59).

Грамматичките термини се создадени од александриските граматичари, а потоа се преведени на латински јазик. Латинските термини, пак, што цврсто се воспоставени во доцниот среден век, кога одново почнало да се изучува грчкиот јазик, се всушност, калки од грчкиот и како такви се применети и во другите европски јазици (В. Софрониевски, 2012:63)

Во латинскиот јазик, исто како и во грчкиот, за именките се својствени граматичките категории: *род, број и падеж* (V. Gortan, O. Gorski, P. Pauš, 1971).

Како што е познато, во средниот век јазичното истражување е насочено само кон коментар на латинската граматика.

Во тој период (кон почетокот на X век) средновековните граматичари развиваат оригинално размислување, кое се насочува на две теми:

- 1) желба да се востанови општа теорија за јазикот, независно од кој било јазик;
и
- 2) приближување меѓу граматиката и логиката, со кое се настојува да се претстави универзалното.

Понатаму, во XVII – XVIII век во поголем дел од „општите граматика“ се застапени ставовите дека има два дела во граматиката на еден јазик или на кој било јазик. Од една страна, има збир од категории и од правила, општи за сите јазици, коишто се наложени од универзалните барања на изразот на логичката мисла (тоа се главните делови на говорот: *придавка, именка, глагол* итн.), а од друга страна, е аспектот, специфичен за секој јазик, што е последица на низа навики, коишто му се својствени нему, било да доаѓаат за да ги комплетираат универзалните правила, било да се спротивставуваат дополнително на тие правила (О. Дикро, Ц. Тодоров, 1994:204).

Во XIX век во центарот на вниманието на лингвистиката, во голема мера била ставена граматичката проблематика на индоевропските јазици. Во приближно иста мера, но и нешто повеќе, во XX век вниманието на лингвистиката е насочено кон неиндоевропските јазици. Првите модерни граматички истражувања се однесувале на „егзотичните“ јазици. По извесно време, се појавиле темелно опишани истражувања за јазикот на индијанското племе Навахо, но тоа било само на самиот почеток на структурализмот во лингвистиката. За кратко време се појавиле и трудови, коишто го опишувале структурализмот во францускиот и во италијанскиот јазик. Првата дискриптивна граматика за еден од словенските јазици, којашто е работена според структуралниот метод, е објавена во 1952 година во Скопје, а е напишана од американскиот професор по славистика на Харвардскиот универзитет Хорас Г. Лант, која носи наслов „Grammar of the Macedonian Literary Language“ (сп. М. Ivić, 1975:58).

На границата меѓу XIX и XX век, А. Белиќ има голема заслуга, затоа што укажал на значењето на испитувањето на функциите на зборовите во реченицата, за сфаќање на основниот принцип на организирање на јазикот и на зборообразување на зборовите и особено инсистирал на потребата да се истражуваат зборовите истовремено во сите три нивни димензии: *значење, синтаксичка функција и форма*. Некои од неговите теориски концепции, како на пример, сфаќањето за тоа дека значењето на именката подразбира „збир од карактеристики“, во извесна смисла, ги антиципира теориските ставови на генеративната семантика (М. Ivić, 1975:87).

Граматиката на Пор Роајал,⁶ претставувала основа за француските училишни граматика, во која се разликуваат следниве класи на зборови: *именка, заменка, глагол, глаголска придавка, сврзник, предлог, прилог* и *извик* (О. Дикро, Ц. Тодоров, 1994:59).

Со дефинирања за граматичките категории се среќаваме и во енциклопедиските речници што се однесуваат на лингвистичките науки. Па така, овде ќе го споменеме дефинирањето од страна на Кристал (D. Crystal, 1985:115). Тој во својот „Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike“ во делот за објаснување на терминот *категорија*, има забележано дека во областа на *Граматиката*, категоризацијата, пред сè, се однесува на воспоставувањето единство од класифицирачки својства, односно, категоризирање во единици, коишто се користат при дискрипцијата на јазикот, имаат ист основен опис и се јавуваат како структурни единици во целиот јазик. Понатаму продолжува: „Терминот **категорија** во некои пристапи се однесува на самите класи или општи единици, како на пример: *именка, глагол, субјект, предикат, именска синтагма, глаголска синтагма*.“ Поконкретно, Кристал за терминот *категорија* мисли на својствата на тие општи единици (зборовни групи) што имаат моќ да дефинираат. Како на пример: кај зборовната група *именки* се вклучуваат: *број, род, надеж* итн., а пак, кај зборовната група *глаголи* се вклучуваат: *време, вид, состојба*, итн. Овие својства на зборовните групи, се нарекуваат **граматички категории**. Кристал наведува: „Честопати се прави разлика меѓу **граматичка категорија** и граматичка функција (или **функционална категорија**), како што се: *субјект, објект, ... итн.*“

⁶Клод Лансло и Антоан Арно од Port Royal des Champs во 1660 година ја имаат изработено граматиката наречена *Општа и образложена граматика*, која подоцна е нарекувана *Граматика на Пор Роајал* (О. Дикро, Ц. Тодоров, 1994:13).

1.2 Дефинирања на граматичките категории во другите јазици

Во својата книга „Увод у науку о језику“, Миновиќ (M. Minović 1974:107), во делот за зборовните групи во јазикот, пишува дека зборовите меѓу себе, во секоја зборовна група, се обединуваат со некои општи, граматички значења и со нивните формални показатели. Слично дефинирање наоѓаме и кај Шкилјан (D. Škiljan, 1980:108), кој пишувајќи за флексијата кај менливите зборовни групи наведува дека *флексијата кај именските зборовни групи (во кои ги вклучува именките, придавките, заменките и броевите) е дефлексијата, а флексијата кај глаголите е конјугацијата и дека подгрупите на граматемите што се јавуваат во дефлексијата и во конјугацијата содржат некои белези што ги поврзуваат во поголеми групи, кои, всушност, се **граматичките категории**.*

Стојанов (Ст. Стојанов, 1983:21) во „Грамматика на современиот бугарски книжовен јазик“, посветува внимание и на граматичките категории: *род* (машки, женски и среден), *број* (еднина и множина), *вид* (свршен и несвршен) за кои вели дека се *општи признаци*. Според него, основа за секоја граматичка категорија е *општиот признак*.

Значењето, улогата во јазикот и улогата во реченицата ги одредуваат граматичките категории на именките во српскиот јазик, а тоа се: *родот*, *бројот* и *падежот* (Ж. Станојчиќ, Љ. Поповиќ, 2004:78).

- Грамматичката категорија **род** кај именките е изразена преку разликувањето на полот на суштествата во природата. Тогаш станува збор за *природен род*. Кај именките што немаат природен род, а што означуваат предмет или појава, родот се определува преку наставката со која именката завршува (номинативна еднина). Ваквите именки својот род го добиваат според формата на именката со природен род, а нивниот род се нарекува *граматички род*.
- Грамматичката категорија **број** кај именките е изразена преку наставките со кои се означуваат разлики меѓу единка наспроти повеќе единки од поимот што го означуваат.

- Граматичката категорија **падеж** кај именките е изразена преку различни наставки, кои изразуваат различни односи на именката што се јавува во реченицата.

Во хрватскиот јазик **граматичката категорија** се дефинира како *класа* во која се групираат одделни зборови или форми на зборови врз основа на нивните граматички особини (N. Mindoljević, 2013:28).

Како што е познато, за именките во хрватскиот јазик се својствени граматичките категории: *род, број и падеж*.

- **Родот** претставува граматичка категорија, која се препознава во усогласеноста на именките со придавските форми, а се разликуваат: *машки, женски и среден род*;
- **Бројот** претставува морфолошка категорија, по која се разликуваат: еден примерок од тоа што именката го означува (*еднина*), наспроти многуте примероци од истото тоа што именката го означува (*множина*); и
- **Падежот** претставува морфолошка категорија, којашто изразува различни односи на значењето на зборот во состав на реченицата, чија промена на зборовите по падежи се изразува со *деклинација* (Pravopis-Gramatika-Jezik.pdf, 49).

Слични дефиниции се среќаваат и во граматиките на другите јазици од јужнословенската група на словенските јазици. Па така, во граматиките на црногорскиот јазик пишува дека *морфолошките категории можат да се дефинираат како граматички категории што им припаѓаат на зборовите според нивното формирање*.⁷ Исто како и кај српскиот, хрватскиот и кај црногорскиот јазик за именките се својствени граматичките категории: *род, број и падеж* (A. Ćirgić, I. Pranjković, J. Silić, 2012:68).

Од јужнословенската група на словенските јазици, ќе ја видиме состојбата на граматичките категории кај именките и во словенечкиот јазик. Исто како и во веќеспоменатите јазици и во словенечкиот јазик за именките се својствени *родот,*

⁷Во голем број граматика за словенските јазици, покрај граматичките категории: *род, број и падеж*, со терминот *граматички категории* се опфаќаат и зборовните групи.

brojom и *падежом* (Základná škola Jána Hollého s materskou školou Madunice.pdf, 13).

Во рамките на граматичката категорија *број* за словенечкиот јазик е специфична *двоината*, на пример: м.р., ед. *časopís*, двоина: *časopísa*, мн.: *časopíse*; ж.р., ед.: *knjigo*, двоина: *knjigi*, мн.: *knjige*; ср.р., ед.: *deklè*, двоина: *dekléti*, мн.: *dekléta* (Н. Jug-Kranjec, 1992:28).

Може да се забележи дека предмет на анализа во сите граматика на словенските јазици се морфолошките категории, без разлика дали станува збор за анализа на еден јазик, или, пак, за контрастивна анализа на повеќе јазици. Овде ќе го споменеме трудот „Contrastive Analysis of the Grammatical Category *Number* in Nouns in the English and Lithuanian Languages“⁸, каде што Рамуне Касперавичине (Ramunė Kasperavičienė, 2002) прави споредба меѓу граматичката категорија *број* во англискиот и во литванскиот јазик. Авторот оваа статија ја разработил сметајќи дека граматичките категории во два различни јазика никогаш не можат да бидат исти и сметал дека ова претставува проблем за јазичарите и за преведувачите.

На самиот почеток, се наведува дека граматичката категорија *број* во англискиот јазик е својствена за: *именките*, *заменките* и *глаголите*, додека во литванскиот оваа категорија е својствена за: *именките*, *заменките*, *глаголите* и *придавките*. Сепак, авторот го свртел своето внимание кон *именките* и заклучил дека класификацијата на именките не е и не е возможно да биде иста во два јазика, а ова може да биде причина за многу недоразбирања.

Во статијата дадена е дефиницијата за граматичката категорија *број*, која гласи: *Грамматичката дистинкција, којашто е заедничка за најголемиот дел од главните јазични семејства и групи, се базира на морфолошка диференцијација, преку која се означува разлика меѓу еден предмет, објект и сл. наспроти многу предмети, објекти. Формата, која означува еден предмет, објект, се вика **еднина**, додека формата која означува повеќе предмети, објекти, се вика **множина**. Некои јазици имаат и форма која разликува два (двоина), три (троина), дури и четири предмети или објекти. Во други јазици, пак, не се дава*

⁸ „Контрастивна анализа за граматичката категорија **број** кај именките во англискиот и во литванскиот јазик“.

важност на бројната дистинкција, а бројот се означува преку одредени лингвистички средства.

Авторот ги дава четирите основни карактеристики на граматичката категорија *број* во англискиот јазик, коишто се илустрирани со голем број примери. Така:

1. *Број* имаат: *именките* (book/books – книга/книги), *глаголите* (is going/are going – оди/одат) и *заменките* (I/we – јас/ние);

2. *Бројот* има две форми: *еднина* (singular) и *множина* (plural);

3. Еднината не е морфолошки обележана. Формата за множина е понекогаш обележана со наставката –s (пр.: dog/dogs – куче/кучиња, song/songs – песна/песни). Понекогаш иако нема наставка, сепак именката е во множина (пр.: cattle - добиток).

4. Има бројно усогласување (*concord*) меѓу предметот и свршените глаголи во реченицата. *Бројното усогласување (concord)* се дефинира како *врска меѓу два граматички елементи, особено ако еден од нив има особена карактеристика (на пр.: множина), тогаш и другиот треба да ја има истата карактеристика.* Ваквото бројно усогласување значи дека предмет во еднина бара глаголска форма во еднина, а предмет во множина бара глаголска форма во множина. Пр.: the bird is flying / the birds are flying - птицата лета/птиците летаат.

Во литванскиот јазик за граматичката категорија *број* авторот ги наведува следниве карактеристики како својствени:

1. *Број* имаат: *именките* (paukštis / paukščiai – птица/птици), *придавките* (puikus / puikūs – одличен/одлични), *заменките* (visas / visi – сите) и *прво и второ лице на глаголите* (aš kalbu / mes kalbame – јас зборувам/ние зборуваме, tu kalbi / jūs kalbate – ти зборуваш).

2. *Бројот* има две форми: *еднина* и *множина*, но некои литвански дијалекти сè уште ја имаат формата на *избројана множина*, на пример: *abu stalu* (две маси).

3. Морфолошки, множината е означена со различни наставки, на пример: *pušis / pušys - pine / pines – бор / борови, tas / tie – this / these – ова / овие, valgau / valgome – I am eating / we are eating – јас јадам / ние јадеме.*

4. Има бројна врска меѓу глаголите, и субјект во прво и во второ лице: *aš dainuoju / mes dainuojame – I am singing / we are singing – јас пеам / ние пеаме, tu dainuoji / jūs dainuojate – you are singing – ти пееш*, но не и со субјект во трето лице: *Vaikas auga / vaikai auga - a child is growing / children are growing – дете расте / децата растат*. Покрај ова, именка во еднина секогаш бара придавка во еднина, а именка во множина бара придавка во множина, на пример: *aukštas kalnas / aukšti kalnai – a high mountain / high mountains – висока планина / високи планини*, т.е. именките и придавките се координираат во однос на бројот.

Според овие карактеристики јасно е дека постојат разлики во граматичката категорија број кај именките во англискиот и во литванскиот јазик.

Една од суштинските разлики во рамките на граматичката категорија број е дека и покрај тоа што во двата јазика именките се променливи и се непроменливи во однос на оваа граматичка категорија, во англискиот јазик има именки што се променливи, а во литванскиот јазик се непроменливи.

За потребите на истражувањето неопходно за овој труд, во овој дел, ќе се даде краток преглед и за именките во турскиот јазик.⁹

Октај Ахмед (О. Ахмед, 2008:104) во книгата „Вовед во морфологијата на турскиот јазик“ се задржува на граматичките категории *род, број и падеж*¹⁰ во турскиот јазик. Со оглед на фактот што во турскиот јазик има само природен род, а нема граматички род, Октај Ахмед наведува дека под граматичка категорија *род* се подразбира „искажување на родот преку семантиката на самиот збор“. Во турскиот јазик такви зборови се малобројни и главно се однесуваат на именување на луѓе во роднински врски, или, пак, домашни животни (*horoz – tavuk, kadın – erkek, karı – kosa* и др.). Авторот во својот труд наведува дека природниот род во турскиот јазик се изразува со придавки.

Родот во турскиот јазик може да се изразува и преку сложенки што се состојат од два или од повеќе зборови (*bey + efendi – beyefendi; hanım + efendi – hanımefendi*).

⁹ Најголем број тестови што ќе бидат искористени при анализирањето на јазичните отстапки се од студентите од Турција.

¹⁰ Во граматичките категории авторот го наведува и *деминутивот*.

Грамматичката категорија *број* кај именките во турскиот јазик разликува еднина и множина. Авторот укажува дека множината кај именките во турскиот јазик се прави на неколку начини:

- со наставка (*çocuk + lar, defter + lar*);
- со бројна придавка (*bir gece, iki araba*), итн.

Множината може да се изразува и со некои именки, кои, иако се во еднина, изразуваат множина (*millet*).

Октај Ахмед споменува и за „дуал“ (множина за два поими), коишто постојат во некои заемки што потекнуваат од арапскиот јазик.

За грамматичката категорија *падеж* кај именките, авторот пишува дека падежот ги означува состојбите на именката, односно, нејзините врски, најчесто, со предикатот во реченицата или со друга именка или зборовна група, по што ги дава осумте падежи:

- номинатив;
- акузатив;
- датив;
- генетив;
- локатив;
- аблатив;
- инструментал и
- екватив.

1.3 Грамматичките категории на именките во македонскиот јазик

Блаже Конески (Бл. Конески, 2004:215) во „Грамматиката на македонскиот јазик“, во делот за зборовните групи дава детаљна анализа на грамматичките категории кај именките: *родот, бројот и определеноста*. Во неговата дескриптивна граматика даден е детален преглед на формите на именките според споменатите категории.

Во „Општата граматика на македонскиот јазик“ (Ст. Бојковска, Д. Пандев, Л. Минова-Ѓуркова, Ж. Цветановски, 2008:160), *граматичките категории* се

дефинираат како граматички значења на зборовите, кои обично се викаат и **категоријални**, а се искажуваат со посебни граматички средства. Тоа се поопшти апстрактни значења според кои различни зборови се обединуваат во одделни групи или класи врз основа на некои истородни појави.

Грамматичките категории кај именките, како за другите јазици, така и за македонскиот јазик, отсекогаш биле предмет на низа истражувања. Во прилог ќе бидат разгледани заклучоци од некои од истражувањата на македонските автори поврзани со граматичките категории на именките во македонскиот јазик.

Истражувањата поврзани со граматичката категорија *род* кај именките во македонскиот јазик, најчесто се однесуваат на: *нестабилноста на родот на именките; контрастивните анализи за оваа категорија во македонскиот и во друг јазик*, итн.

Честопати се случува доколку не сме сигурни за родот на именката, спонтано да го одредиме нејзиниот род преку завршокот на истата таа именка. Токму оваа спонтаност може да придонесе до погрешна претстава околу родот. Авторката Лилјана Минова-Ѓуркова (Л. Минова-Ѓуркова, 1985/86:247), а подоцна и Емилија Црвенковска (Е. Црвенковска, 1986:97), дала свој осврт околу именките што преку својата именска форма претставуваат исклучок во македонскиот јазик. Такви се, на пример, именките од м.р. што завршуваат на *-а* (*сотона, судија, владика, муштерија*). Како што нагласува Минова-Ѓуркова, од примеров: *една моја муштерија*, не мора секогаш да дојдеме до заклучок дека станува збор за лице од женски пол, туку дека говорителот извращил согледување по формата со именка што завршува на *-а*. Авторката укажува дека посоодветно би било да се каже *еден муштерија* и дека придавките не секогаш мора да ги имаат истите граматички белези како и именката пред која стојат. Со слични заклучоци произлегла и Црвенковска, докажувајќи ги своите ставови преку примерот *Сотоната е неуништлива*. Авторката нагласува дека не треба секогаш да се води сметка за правилото, а притоа да се заборави исклучокот. Според авторката, правилно би било да се каже *Сотоната е неуништлив*.

Одделно истражување поврзано со граматичката категорија *род* направила авторката Кресмира Илиевска (Кр. Илиевска, 1996:67). Тоа истражување се однесува на рецепцијата на веќеспоменатата категорија во јазикот на малите деца.

При рецепцијата на граматичката категорија *род* од страна на децата (2-6 години), авторката забележала извесни колебања, што не важи само за македонскиот јазик (пр.: *Дај ми го? Што да ти дадам? – Куклата*), туку за секој јазик, воопшто. Илиевска смета дека две-три години подоцна за децата е јасно поделен светот на женски и на машки дел што води до друга крајност (пр.: *Јас сум Македонска, ти си Македонка, тато е Македон* (3 години и 4 месеца); *Како може Охрид да биде тој, а Битола да биде таа. А Скопје? Што е Скопје? Тоа? Па Скопје е најголем град!?!* (5 години и 6 месеца)).

Истата авторка (Кр. Илиевска, 1997:13), има направено истражување поврзано со рецепција на граматичката категорија *број* во јазикот на малите деца. Илиевска заклучила дека доколку децата се водат според законот на аналогијата, честопати се случува да изведат множински форми што се неправилни, кои за децата се сосема логични (пр.: *раче – рачиња, ноџе – ноџиња, но и: рака – ракиња, нога – ногиња*). Според авторката, се случува при рецепцијата на граматичката категорија *број* во говорот на децата, тие самите да измислат множински форми (пр.: – *Види, на оваа кајсија какви мали каивчиња има! Ама тоа е праска. – А да. И колку мали прасиња има!* (4 години); но и: *глушец – глушеци, чамец – чамцови, врабец – врапови, но и врабеци и сл.*).

Грамматичката категорија *определеност* на именките во македонскиот јазик е категоријата што го прави овој јазик различен од други словенски јазици.¹¹ Од оваа причина, граматичката категорија *определеност* била предмет на истражувања, како за споредбени анализи, така и за појавата на членот во рамките на именките во македонскиот јазик.

Со оваа проблематика се занимавале авторките Убавка Гајдова и Веселинка Лаброска (У. Гајдова, В. Лаброска, 2000:203) во „Ареалите на членската морфема кај именките од машки род во еднина што завршуваат на консонант“. Главен предмет на интерес во оваа статија е постпозитивниот член *-от*, односно, неговата формална анализа, при што, вниманието е свртено кон методологијата на картографското претставување. Авторките, освен што ги презентираат независните форми на членот *-от* на македонската дијалектна територија,

¹¹ Наоѓа свои сличности со бугарскиот јазик.

додаваат и неколку коментари во врска со функционирањето на –ов и на -он како посебни форми на определениот член. Како што одбележуваат во статијата, овие членски морфемии се одлика на западното македонско наречје, а својата статија ја завршуваат со различните ставови и забелешки околку постпозитивниот член во македонскиот јазик, дадени од страна на други македонски автори.

Контрастивно истражување околу *определеноста* има направено Марина Поварницина (М. Поварницина, 1992:76). Нејзината контрастивна анализа се однесува на *категоријата определеност/неопределеност кај сопствените имиња во македонскиот литературен јазик, во споредба со рускиот (месни имиња)*. Од статијата дознаваме дека во рускиот литературен јазик нема член, а значењето на *определеноста/неопределеноста* се изразува преку лексички средства. Сепак, руските дијалекти, во арсеналот на средствата за изразување на тоа значење, имаат и граматичко средство кое му е аналогно на македонскиот определен член, а тоа се постпозитивните честици *-от, -та* и *-то*.

Поинакво истражување поврзано со македонскиот и со рускиот јазик, има направено Борис Марков (Б. Марков, 1975:13), кое се однесува на контрастивна анализа за граматичката категорија *род* кај именките што означуваат лица од женски пол во наведените два јазика. Најпрвин авторот нагласува дека именките од ж.р. што означуваат лице од женски пол со одредено занимање, настанале преку додавање афикс *-а* на именката од м.р. Марков смета дека ваквата појава се должи на општествената положба на жената во минатото, која била сосема поинаква од денес. Понатаму, авторот констатира дека значителен дел од афиксите¹² што служат за образување именки од ж.р. со значење – жена со одредено занимање, се застапени во сите современи словенски јазици, што зборува за нивното потекло од старословенскиот јазик.

¹² Во македонскиот јазик тие афикси се: *-а, -ја, -ија* и дериватот *-арија*, суфиксот *-на, -иња, -ка, -ица* и дериватите *-инка, -ачка* и *-ичка*.

2. Македонскиот јазик како странски јазик

2.1 Краток осврт кон терминологијата и почетоците во сферата – македонски јазик како странски

Во лингвистичките термилошки рачници за различни јазици, различно се дефинираат и се толкуваат термините за означување на одредени поими поврзани со *билнгвизмот, мултилингвизмот, потоа, учењето, изучувањето и усвојувањето на јазик* и сл. Сепак, за повеќето јазици постојат термини од областа на лингвистиката, што имаат исто значење. Таков термин е терминот *мајчин јазик*, со кој се означува првиот јазик што детето го усвојува. Односно, тоа е јазикот што се усвојува во првите години од животот, а всушност е и јазикот на кој размислуваме или сонуваме. Оваа констатација доаѓа оттаму што најчесто се верува дека децата главно се воспитувани од страна на нивната мајка. Па според тоа, децата го учат/усвојуваат нејзиниот јазик. Се верува дека ниту еден друг јазик нема да биде научен и усвоен како мајчиниот. Овој јазик не мора да се сфати како јазик наследен исклучително од мајката, туку може да биде научен од татко, баба, дедо и сл. (Z. Jelaska, 2005:24). Во учебници за другите јазици, кои се однесуваат на ваквите термилошки прашања, како што е „Hrvatski kao drugi i strani jezik“, од Зринка Јеласка (Z. Jelaska, 2005:25), се среќаваме со термините: *роден, прв, друг, втор, семеен, домашен, наследен, странски јазик*¹³ и сл.

Иако, овие термини можеби се разликуваат во хронолошка смисла, сметаме дека е најдобро да ги користиме термините *мајчин* и *немајчин*, со тоа што, во вториот термин ќе биде вклучен секој јазик што не е *мајчин*.

Терминот *странски јазик* се однесува на јазикот за кој нема можност да се изучува на ‘природен’, интерактивен начин, туку мора свесно преку специјална настава (Е. Црвенковска, Е. Петроска, 2013:12).

Во историскиот развој на македонскиот јазик во поглед на општествено-политичките промени што настанале во Македонија во почетокот на XX век, се разликуваат два периоди: првиот период е од 1945 до 1991 година, а вториот

¹³ Јеласка ги наведува термините: *rodni, prvi, drugi, obiteljski, domaći, nasljedni, strani jezik*.

период е од 1991, па сè до денес. Својата официјална кодификација македонскиот јазик ја добил кон средината на XX век во современата македонска држава при федерацијата Југославија. На 2 август 1944 година во манастирот Св. Прохор Пчињски, на првото заседание, е донесено решение со кое се воведува народниот македонски јазик како службен јазик во македонската држава. Народната влада на Федерална Македонија донела решение за македонската азбука на 3 мај 1945 година, а на 2 јуни 1945 за македонскиот правопис. Овие датуми и случувања се дефинираат како завршување на процесот на кодификација на современиот македонски јазик започнати многу порано (Л. Тантуровска, 2010)¹⁴.

По повеќе од дваесет години подоцна, на 22 декември 1967 година, бил основан *Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура*, со цел за поголема афирмација на македонскиот јазик, литература и култура надвор од границите на македонската држава. За таа цел, уште на почетокот на основањето, Семинарот започнал со отворање на лекторати низ светот и испраќал лектори по македонски јазик на универзитетите каде што има лекторати, а исто така, излегле од печат првите учебници за предавање македонски јазик за странци.¹⁵ Оттука, може да се заклучи дека македонскиот јазик како странски претставува посебна сфера на македонистиката, која се развива повеќе од петдецениски период во РМ. Македонскиот јазик е странски јазик за сите странци што живеат во Републикава, но и за странците што живеат надвор од неа. Најчесто постои специјализирана настава по странски јазик, која располага со соодветни наставни помагала наменети токму за таа цел, т.е. за учење на странскиот јазик.

¹⁴<http://philologicalstudies.org/dokumenti/2010/vol1/1/R%20d-r%20Lidija%20Tanturovska.pdf>

¹⁵ http://ukim.edu.mk/mk_content.php?meni=34&glavno=34

2.2 Наставата по македонски јазик како странски

Една од водечките функции на наставата по македонски јазик како странски е да ја претставува културата на нашата држава пошироко во светот. Ова особено се однесува за наставата од овој тип, којашто се одвива во странство и за оваа настава можат да се изделат два сегменти: *настава по македонски јазик на странските универзитети* и *настава по македонски јазик за децата на иселениците* (Е. Црвенковска, 2008:13). За странците во Македонија, се одвива настава по македонски јазик како странски јазик.

Околу наставата по македонски јазик како странски во Македонија, земаат учество Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура и Катедрата за македонски јазик при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, чии повеќегодишни активности се поврзани токму со состојбите околу македонскиот јазик како странски. Во рамките на Катедрата од 2002 година е започнато со реализација на два меѓународни проекти: *партиципативната програма на УНЕСКО* и *програмата ТЕМПУС*. Една од активностите во рамките на првата програма е организирање на *настава по македонски јазик како странски: 2002-2006 год.* Со цел успешно реализирање на оваа настава, биле организирани три тркалезни маси, од кои, потоа, се произлезени три зборници. Целта на овие тркалезни маси било да се соберат искуствата на предавачите од овој тип на настава, потоа, искуствата на лекторите по македонски јазик од лекторатите во странство и сл. Во првиот зборник се содржат нивните излагања, во вториот зборник пишува за актуелните состојби во рамките на наставата по македонски јазик како странски, а третиот зборник е посветен на: граматиките, учебниците и прирачниците наменети за наставата од овој тип (Т. Гочкова-Стојановска, 2008:21), за кои ќе стане збор подолу.

Во Република Македонија, македонскиот јазик како странски се изучува преку курсеви или настава по македонски јазик како странски, на следниве нивоа:

1. На *универзитетско* ниво се организира настава во рамките на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје и во рамките на Филолошкиот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип.

2. На ниво на *летните школи*: Во Македонија најстара е летната школа при Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура.
3. На ниво на *други институции* кои не се високошколски, како што се: Центарот за странски јазици, Работнички универзитет „Кочо Рацин“, како и многубројни приватни школи за странски јазици (А. Дучевска, 2013:56).

Кандидатите по исполнувањето на бараните наставни обврски, истовремено, по завршувањето на курсот или наставата во рамките на наведените институции, се стекнуваат со сертификат за познавање на македонскиот јазик на одредено ниво (почетно, средно или напреднато).

2.3 Учебниците и учебните помагала што се наменети за наставата по македонски јазик како странски

Првиот прирачник наменет за наставата по македонски јазик како странски е излезен далечната 1966 година, а до денес биле и сè уште се во употреба петнаесетина различни учебници и прирачници, напишани и составени како од македонски, така и од странски автори (Т. Гочкова-Стојановска, 2003а:97).

За потребите на наставата по македонски јазик како странски, а и за потребите на Семинарот, постојат повеќе прирачници и учебници, коишто се разликуваат според рамништето за усвојување/учење на јазикот, според концепцијата, или, пак, според тоа што ист автор има објавено повеќе прирачници или учебници. Различните учебници и прирачници напишани од македонски автори ќе бидат подредени хронолошки, односно, според годината на објавување:

- Во 1966 година излегува од печат првиот прирачник, којшто е наменет за наставата по македонски јазик како странски јазик, односно, „Прирачникот по македонски јазик за странци“ од Р. Паноска и од А. Џукески.
- Паноска и Џукески во 1970 година го објавуваат и „Прирачникот за лекторски вежби по македонски јазик – почетен курс“, во којшто се среќаваат селективни и ограничени теми, што ги задоволуваат првичните потреби на слушателите на Семинарот;

- „Прирачникот за лекторски вежби по македонски јазик – среден курс“ (преиздаден во 1971) од К. Конески, има улога да послужи во фазата на изведувањето на лекторката настава, па сè до организирање на комплетен курс;
- Истата година од печат излегува „Прирачникот за лекторски вежби по македонски јазик – трет курс“ од Л. Минова-Ѓуркова;
- Во 1979 година Л. Минова-Ѓуркова го објавува учебникот „Македонски јазик за странци (морфолошко-синтаксички и лексичко-стилистички вежби)“;
- „Македонски јазик за странци – почетен курс“ од Р. Паноска и од А. Џукески излегува од печат во 1980 година. Овој прирачник е наменет за слушателите на Семинарот и располага со проширени граматички содржини;
- Во 1981 година Л. Минова-Ѓуркова го објавува учебникот „Македонски јазик за странци (морфолошко-синтаксички и лексичко-стилистички вежби)“ придружен со одделното издание – „Решенија на вежбите со коментари“;
- Минова-Ѓуркова во 1989 година го објавува и учебникот „Македонски јазик за странци“;
- Во 1991 година излегува преработеното издание „Македонски јазик за странци – среден курс“, од К. Конески, коешто располага со проширени граматички теми;
- Во 1995 година од печат излегува учебникот „Почетен курс по македонски јазик за странци“ од К. Бицевска. Овој учебник нуди практичен пристап кон обработка на граматичките содржини.
- Истата година е објавен уште еден учебник и работна тетратка, коишто носат наслов „Зборувате ли македонски? (Почетен курс за странци – учебник и работна тетратка)“. Автори на учебникот се Л. Митковска и М. Кусевска, а на работната тетратка се Е. Бужаровска и Т. Гочкова-Стојановска. „Зборувате ли македонски?“ претставува еден од поновите и посовремени учебници во секој поглед.
- Две години подоцна, во 1997, Л. Минова-Ѓуркова повторно објавува учебник наречен „Македонски јазик за странци – курс за напреднати (*Прв дел* – морфолошко-синтаксички вежби; *Втор дел* – лексичко-стилистички

вежби; и *Трет дел – текстови*)“. Главната цел на поголемиот дел од учебниците на Л. Минова-Ѓуркова е да се разреши полемиката поврзана со курсот по македонски јазик како странски за напреднати.

- Учебникот „Добре дојдовте на македонски јазик“ е на В. Ајдинска-Папазовска и излегува од печат во 1999 год. Овој учебник е наменет за слушатели, кои го усвојуваат македонскиот јазик на ниво на почетен степен. Составен е од кус вовед на фонетско-фонолошки план и од граматички материјал претставен од аспект на морфолошките содржини.
- Третата верзија – преработеното издание на прирачникот „Македонски јазик за странци – среден курс“ од К. Конески, излегува од печат во 2000 година. Овој прирачник располага со современи и со технички преуредени текстови, проширен и изменет граматички дел и сл.
- Во 2000 година излегува и еден од поновите учебници на Л. Минова-Ѓуркова, а тоа е „Македонски јазик за странци“ (Т. Гочкова-Стојановска, 2003а:108).
- Л. Тантуровска е автор на прирачникот „Вежби и игри - Прирачник за учење македонски јазик како странски“/„Games and Exercises – Handbook for the Acquisition of Macedonian as a Foreign Language“ (2005). Станува збор за модерно учебно помагало, во кое е прикажано учењето на македонскиот јазик преку вежби од секојдневието и игри од детството, па според тоа, ги задоволува потребите на студентот од денешницава. За овој прирачник Минова-Ѓуркова (Л. Минова-Ѓуркова, 2005:282) наведува дека преку него се вклопуваме во светските тенденции за учење на јазиците преку игра. Авторката Тантуровска (Л. Тантуровска, 2005: XI), пак, во воведниот дел од прирачникот наведува, „*Вежбите и игрите* им се наменети, пред сè, на лекторите што предаваат македонски јазик, а зошто да не и на лекторите што предаваат друг странски јазик, затоа што овој *Прирачник* претставува иницијална каписла за развивање на креацијата на часовите за учење странски јазик. На крајот, а пред сè, овој *Прирачник* им е наменет на сите оние што слушнале и особено на сите оние што се заинтересирале за македонскиот јазик, за јадрото на најстариот словенски јазик, кој почнал да се развива токму на Балканот. Кога се учи еден јазик, се навлегува во

душата на неговиот народ. Токму затоа, со овој *Прирачник*, преку вежбите и игрите, учејќи го македонскиот јазик може да се почувствува душата на македонскиот народ“.

- Во 2006 година Л. Минова-Ѓуркова ја објавува „Граматиката на македонскиот стандарден јазик за странци“. Според Тантуровска (Л. Тантуровска, 2006:260), *Граматиката* на Минова-Ѓуркова претставува учебник наменет не само за странци, туку може да биде корисно помагало и за родените говорители на македонскиот јазик, кои можат да најдат одговор на одредени прашања и проблеми поврзани со македонскиот стандарден јазик. Се смета за голем плус фактот што овој учебник е преведен не само на англиски јазик, туку и на француски јазик, што претставува вистинска реткост во македонистиката и во лингвистиката.
- Истата година излегува од печат „Прирачникот со вежби за македонскиот јазик за странци“ од Т. Гочкова-Стојановска и од Л. Минова-Ѓуркова.
- Една година подоцна, во 2007 е објавен учебникот „Македонски со мака - почетен курс“ од Р. Тасеска. Во овој учебник е посветено внимание на графичкото претставување на граматичките наставки, коишто се одбележани во различни бои, при што им се дава можност на студентите сами да ги воочат карактеристичните формообразувачки наставки, а со тоа можат да го формулираат и новонаученото граматичко правило (Е. Црвенковска, 2007/08:253).
- Во 2012 година од печат излегуваат најновите изданија наменети за наставата по македонски јазик како странски, и тоа за трите рамништа (почетно, средно и напредното). Тоа се учебниците: „Божилак“ – почетно рамниште од Т. Гочкова-Стојановска и од И. Пановска-Димкова, „Суница“ - средно рамниште од Г. Алексова и „Виножито“ – напредното рамниште од А. Дучевска и од С. Саздов. Овие учебници се изработени според стандардите на Заедничката европска референтна рамка за јазици (ЗЕРР), а според тоа, се приспособени за одделни потреби, односно, за интензивни или за подолготрајни курсеви, за специфични профили на студенти и сл. Овие учебници овозможуваат практичен пристап кон граматичките содржини, меѓу другото, се збогатени со текстови и со фотографии од

секојдневието. На крајот од учебниците на неколку страници е даден преглед на граматичките содржини, понатаму, текстови за слушање за кои постои цедеа и завршува со решенија на вежбите.

2.4 Краток осврт кон Заедничката европска референтна рамка за јазиците: учење, настава и оценување

Заедничката европска референтна рамка за јазиците (ЗЕРР): учење, настава и оценување (The Common European Framework of Reference for Languages (CEFR): Learning, Teaching, Assessment), претставува продукт на проектот *Language Learning for European Citizenship*, во кој учествувале сите земји членки во Европа и Канада како посматрач. Според Бабамова (Е. Бабамова, 2006:33), во овој документ е опфатено сè што помалку или повеќе е поврзано со учењето странски јазик. Почнувајќи од јазичната политика и од плурилингвизмот, па сè до типовите задачи што треба да се решаваат во наставата по странски јазик.

Рамката опишува што треба да се научи од јазикот што се учи, при што, ќе може тој јазик да се користи во успешна комуникација, и какви знаења и вештини треба да се развијат, за да може успешно да се дејствува со странскиот јазик. Со други зборови, Рамката претставува *упатство*, кое се користи да се објаснат достигнувањата на студентите при учење странски јазици во Европа („Заедничка европска референтна рамка за јазици: учење, настава и оценување“, Заедничката европска рамка во политички и образовен контекст, 2012:1).¹⁶

Идејата на Рамката е да се создадат методи за стекнување општи мислења и сознанија за јазикот што се учи, како и за стекнување комуникативни вештини со посебен пристап кон: *јазичната, социолингвистичката и прагматичката компетенција*. Студентот што го учи странскиот јазик може да развие различни вештини за секоја од наброените компетенции (*јазична, социолингвистичка и прагматичка компетенција*). Меѓу другото, Рамката формира збир од Заеднички

¹⁶ За потребите на оваа теза, во овој дел од трудот е разгледан делот *настава* од описот во Заедничката европска референтна рамка за јазиците: учење, настава и оценување.

референтни рамништа (Common references levels): A1, A2 (почетно рамниште); B1, B2 (средно рамниште) и C1, C2 (напредното рамниште), што значи, преку дефинирање на рамништата на владеење јазик, му се овозможува на студентот да го следи напредокот на своето учење, во секоја фаза од учењето, па на доживотна основа („Заедничка европска референтна рамка за јазици: учење, настава и оценување“, Усвоениот пристап, 2012:13).

Преку Рамката би требало да се надминат бариерите во комуникацијата меѓу професионалците што работат во областа на модерните јазици, а кои произлегуваат од различните образовни системи во Европа. Понатаму, бариерите меѓу административните тела од областа на образованието, на составувачите на програмите, на наставниците, на обучувачите на наставници, на испитните тела, итн. Рамката им овозможува да размислат за сопствениот начин на работа, со цел да ги координираат и да ги насочат своите напори кон исполнување на реалните потребите на учениците за кои се одговорни („Заедничка европска референтна рамка за јазици: учење, настава и оценување“, Заедничката европска рамка во политички и образовен контекст, 2012:1).

Кога станува збор за наставата по странски јазик, според Рамката, описите на целите и на вежбите на учењето јазик и на наставата по јазик треба да се базираат врз согледувањето на потребите на учениците и на општеството. Според ова, може да се заклучи дека во описот на Рамката е вклучен и културниот контекст на матичната земја на јазикот што се учи. Учениците мораат да ги завршат своите обврски, кои вклучуваат вежби, активности и процеси, со цел да ги задоволат своите потреби. Најчесто се води сметка за потребите на ученикот и на општеството, од едноставни причини што кај некои ученици се пројавуваат едни потреби, кај други ученици други потреби. На пример, на некои ученици нема да им биде потребно усвојување на пишаниот јазик, а други, пак, ќе бидат заинтересирани само за пишани текстови. Но, не мора да значи дека според Рамката, едните ученици треба да се насочат само кон зборување, а другите кон пишување и сл. Според тоа, наставата треба да биде флексибилна и да се приспособува кон потребите на учениците, но не во неограничена мера („Заедничка европска референтна рамка за јазици: учење, настава и оценување“, Учење јазик и настава по јазик, 2012:129).

Од друга страна, не е секогаш потребно некоја компетенција, вежба, активност или стратегија, кои се наведени како цели потребни за задоволување на комуникациските потреби на ученикот, да се вгради во наставната програма на ученикот. На пример, голем дел од она што може да се сведе под „познавање на светот“, односно, *општо знаење* или *општа култура*, ученикот можеби го има насобрано од секојдневните ситуации во животот или добиено преку наставата по мајчин јазик. Во таков случај, проблем може да се појави кога треба да се најде соодветното толкување на одредено концепциско поле или на една појмовна категорија во *немајчиниот јазик* (L2) од *мајчиниот јазик* (L1). Тогаш треба да се одлучи кое ново знаење мора да се научи, а кое знаење може да се смета за научено. Процесот на пренесување на познавањата научени од *мајчиниот јазик* во *немајчиниот јазик* е комплексен и бара многу труд и време. На пример, кога станува збор за фонемите во два различни јазика, фонемите од едниот јазик можат да бидат значително поинакви од фонемите во другиот јазик. Па, ако не се научат или ако не се усвојат, зборуваме за информациска загуба и недоразбирање. Рамката советува, при вакви случаи да се создаде свесност за фонетските отстапки и да се постигне одвикнување од автоматизираното однесување, дури откако ќе се усвојат изворните норми на странскиот јазик што се учи. Процесот на одвикнување кај возрасни е подолготраен, отколку кога одвикнувањето би се случувало на рана возраст („Заедничка европска референтна рамка за јазици: учење, настава и оценување“, Учење јазик и настава по јазик, 2012:129).

„Јазичниот систем на мајчиниот јазик, во основа, е различен од јазичниот систем на странскиот (немајчиниот) јазик што го учи, при што потсвесно прави напор формите, поимите, значењата и правилата од мајчиниот јазик да ги пренесе на ‘почвата’ на странскиот јазик, иако процесот на таквото ‘пренесување на друга почва’ е најверојатно долг и не така лесен процес условен од повеќе фактори. На пример, секој оној што го учи македонскиот јазик како странски (немајчин), независно од тоа кој е неговиот мајчин јазик (полски, руски, француски и сл.) и по долгогодишното негово учење, па и негово активно говорење, истиот тој говорител уште долго време ќе се среќава со тешкотии од различен тип, како што е артикулацијата на специфичните, за еден странец, гласови во македонскиот јазик (ќ, ѓ, л, љ, s), или употребата на формите за минатите времиња, разликите во

глаголскиот вид, во употребата на членот или тешкотиите при удвојувањето на објектот, употребата на предлозите итн.“ (Ст. Бојковска, 2003:22).

Според горенаведеното, се заклучува дека одлуки за потребите во наставата треба да се донесуваат според потребите на секој ученик одделно. Сумирано, Рамката препорачува да се овозможи флексибилна настава, со цел да се постигнат потребите и барањата на секој ученик на странскиот јазик, или, пак, како што нагласува Дучевска (А. Дучевска, 2003:41), да се примени функционалниот пристап во наставата по странски јазик, а преку овој пристап, се мисли на методологија што ќе ја креира наставата во правец на потребите и на целите на слушателот.

2.5 Тестирање во наставата по странски јазик

Тестот претставува една од повеќето форми со кои може да се изврши проверка и вреднување на степенот и на квалитетот на усвоените знаења кај учениците по сите наставни предмети, вклучувајќи го овде и наставниот предмет *странски јазик*. Најпрвин оваа проблематика била разгледана од страна на Ман Хораце во XIX век, кој утврдил дека тестот претставува форма во наставата, која дава најобјективни резултати при проверка на знаењето на учениците. Со текот на времето, многу методичари и практичари од наставата се согласиле со истото мислење, а ова го покажала и докажала и самата практика.

Сметајќи дека со тестот, покрај тоа што се проверува знаењето на учениците, се проверува и вложениот труд на наставникот, т.е. резултатите од тестот, освен што се показ за достигнувањата на ученикот, тие се показ и за достигнувањата на наставникот. Па според тоа, може да се констатира дека тестот во наставата има две функции.

Оттука, произлегува дека примената на оваа форма во наставата по странски јазик, воопшто, во наставата, носи со себе голема одговорност за наставникот, доколку тежнее да ги добие посакуваните резултати од страна на неговите ученици.

Во наставата по странски јазик најчесто се користат следниве типови тестови:

- *Тест за успешност*: преку кој се води евиденција за резултатите од учењето и од наставата. Со резултатите од овој тест се добива повртна информација и за ефикасноста на наставната програма;
- *Тест за напредувањето*: преку кој се добиваат информации за напредокот на учениците, за определен период од наставниот циклус;
- *Тест за оспособеноста*: преку кој се добива увид во општото ниво на познавање на јазикот на ученикот;
- *Дијагностички тест*: преку кој се добива информации врз чија основа може да се одлучува за секој ученик, а и да се одлучи какви материјали и кои активности ќе треба да им се дадат на учениците; и
- *Контролен тест*: преку кој се добива информации врз чија основа може да се определи нивото кое учениците би можеле да го следат (Г. Алексова, З. Бушовска, ... и други, 2011:81).

2.5.1 Тестови применети во наставата по македонски јазик како странски

Некои од тестовите применети во наставата по македонски јазик како странски ги споменаваме во воведниот дел од овој труд, воедно, тоа се тестовите што ќе послужат за анализа на јазичните отстапки во рамките на граматичките категории на именките. Тие тестови се:

- *ТЕМАК* – *Тест по македонски јазик како странски јазик*, чиешто вежби се подготвени според стандардите поставени од Заедничката европска референтна рамка за јазиците;
- *Контролен тест I* и *Контролен тест II*, чиешто вежби се преземени од учебниците по македонски јазик како странски за почетно рамниште; и

- *Испит по предметот македонски јазик за странци, А1- и А2-ниво, чишто вежби се со изменета содржина на вежбите од учебниците по македонски јазик како странски за почетно рамниште.*

2.5.1.1 ТЕМАК-тестови чии вежби се оформени во согласност со стандардите на Заедничката европска референтна рамка на јазиците

Тестот по македонски јазик како странски јазик – ТЕМАК, се изведува во рамките на курсот кој редовно се организира во Центарот за тестирање и за сертификарање на македонскиот јазик како странски/втор јазик – ЦЕТИС МАК, но и за секој оној, којшто сака да се здобие со сертификат за познавање на македонскиот јазик како странски. Центарот е оформен во 2007 година, како организациска единица на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, во рамките на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“. Неговата основна цел е организирање и изведување како на курсот, така и на тестот по македонски јазик како странски јазик – ТЕМАК, а по положувањето на тестот, и издавање на соодветен сертификат за нивото на познавање на јазикот. Начинот и критериумите за изведување на ТЕМАК се зацртани во посебна одлука од страна на Деканатската управа на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“.¹⁷

Тестот по македонски јазик како странски – ТЕМАК се изведува на три рамништа:

- Основно ниво (почетно)
- Средно ниво (општо)
- Трето ниво (напредното).

ТЕМАК-тестот е оформен во согласност со стандардите претставени во Заедничката европска референтна рамка на јазиците, поставена од Советот на Европа во 2001 година. Преку положување на овој тест му се овозможува на кандидатот да добие официјален сертификат за степенот на познавање на јазикот.

¹⁷ <http://www.cetismak.edu.mk/Content.aspx?gid=1&id=1&lang=mk>

Овој тест е наменет за говорителите на македонскиот јазик на кои јазикот им е странски, а сакаат да се здобијат со сертификат.

Со ТЕМАК-тестот се тестираат четирите јазични вештини:

- Слушање (разбирање на говорен текст);
- Читање (разбирање на пишан текст);
- Пишување и
- Зборување (говорна интеракција и говорна продукција).

Тестот се состои од два дела: *писмен* и *устен дел*. Со писмениот дел се опфатени вештините: *слушање, читање и пишување*, а со устениот дел е опфатен делот *зборување*. За кандидатот да се здобие со сертификат за познавање на македонскиот јазик на средно рамниште, треба да ги поседува јазичните способности:

Слушање (разбирање на говорен текст)

Кандидатот е способен да ги разбере информациите од медиумските известувања или пренесени преку телефон; може да ги разбере културните фрази за изразување, поздрав, честитки, покани, извинувања и сл.; може да ја препознае темата на разговор и да ја разбере суштината; способен е да следи едноставни инструкции во рамките на секојдневната комуникација.

Читање (разбирање на пишан текст)

Кандидатот може да ги разбере општите, но и посложените информации во куси текстови од секојдневниот живот (интервјуа, писма, известувања, упатства и сл.); може да ги разбере основните инструкции во пишаниот текст; на едноставен начин може да донесе заклучок за главната идеја на пишаниот текст.

Пишување

Кандидатот може да состави едноставни и куси реченици, поврзани во смисловна реченица (разгледница, соопштение, порака, писмо, меил и сл.); може да состави текстови за практична употреба (биографија, молба, жалба, опис и сл.).

Зборување

Кандидатот е способен да се извини, заблагодари, поздрав, да прифати или одбие покана или самиот тој да покани; може да се претстави себеси и другите, да раскаже за секојдневни ситуации, за искуствата и доживувањата, за плановите, желбите, за интересите и сл.; може да даде свој став за нештата, како и

предностите и слабите страни поврзани со нив; може да побара и даде информација; може да започне да разговара на познати теми, да се вклучи во нив, да ги продолжи, да ги прекине или да го заврши разговорот на одредена тема; може да побара да му се дообјасни нешто што не разбрал или да му се повтори; може да даде едноставни инструкции и сл. („Прирачник за изведувачите и за оценувачите на тестот по македонски јазик како странски јазик“ – ТЕМАК – според потребите на целната група за средно рамниште, 2008:9).

Целна група се говорителите на македонскиот јазик на кои македонскиот јазик им е странски и сакаат да се здобијат со сертификат за познавање на македонскиот јазик како странски јазик на средно рамниште од која и да е причина. Кандидатите што сакаат да го полагаат овој тест, мора да имаат наполнето најмалку 18 години до денот на тестирањето, т.е. мора да бидат полнолетни. Сите оние што сакаат да го полагаат ТЕМАК-тестот мора да го знаат кириличното писмо.

Во нашата анализа ќе бидат вклучени резултатите од 43 ТЕМАК-тестови (од делот *пишување*). Тестовите биле спроведени во учебната 2008/2009 година, а со нив се тествани студенти со различен мајчин јазик. Во зависност од мајчиниот јазик на студентите тествани со ТЕМАК-тестот во учебната 2008/2009 година, ќе разликуваме: група на *несловенски јазици* и група на *словенски јазици*. Во првата група спаѓаат: *албански* (1 тест), *англиски* (5 теста), *грчки* (1 тест), *корејски* (1 тест), *романски* (1 тест), *француски јазик* (1 тест), а во втората група спаѓаат: *бугарски* (2 теста), *полски* (6 теста), *руски* (5 теста), *словачки* (1 тест), *словенечки* (12 теста), *српски* (1 тест), *украински* (1 тест), *хрватски* (2 теста) и *чешки јазик* (3 теста).

Вежбите од ТЕМАК-тестот за средно рамниште, за тестирање на јазичната вештина *пишување*, а коишто директно или индиректно се поврзани со граматичките категории на именките во македонскиот јазик и се вклучени во анализата за овој труд, се следниве:

Вежба 1: Писмо – Жалба

Редовно купувате продукти во ист супермаркет. Последниот пат сте купиле продукт со поминат рок. Вработените во супермаркетот не сакале да Ви го заменат продуктот. Му пишувате писмо – жалба на директорот на продажба.

Употребете меѓу 80 – 100 збора. Сите податоци можат да бидат измислени. Ве молиме пишувајте читливо. При пишувањето внимавајте на содржината, структурата и јазичната правилност на текстот. Текстот треба да содржи одговор на **сите** следни прашања:

1. претставете се како редовен купувач во маркетот;
2. кажете кој продукт бил со поминат рок, кога сте го купиле и колку чинел;
3. кажете со кого сте разговарале во супермаркетот да Ви го замени продуктот и зошто тоа не се случило;
4. кажете даке размислувате веќе да не купувате во тој супермаркет;
5. исто така, побарајте директорот на продажба да Ве извести како ќе постапи во врска со Вашата жалба.

Вежба 2: Писмо – Опис на место

Ваш пријател од Македонија планира да го посети Вашиот град за прв пат. Ве замолува да му напишете писмо во кое ќе му дадете корисни информации во врска со Вашиот град.

Употребете меѓу 80 – 100 збора. Ве молиме пишувајте читливо. При пишувањето внимавајте на содржината, структурата и јазичната правилност на текстот. Текстот треба да содржи одговор на **сите** следни прашања:

- кои места треба да ги посети;
- каде може да јаде локална/национална храна;
- какви продавници има;
- какви културни настани може да види;
- какви се цените

Вежба 3: Писмо – СМС

Вашиот пријател Ве поканува на роденденска забава. Во последен момент нешто Ви излегува и не можете да одите. Напишете му порака (СМС) за да му се извините.

*Употребете 35-45 збора. Сите податоци можат да бидат измислени. Ве молиме пишувајте читливо. При пишувањето внимавајте на содржината, структурата и јазичната правилност на текстот. Текстот треба да содржи одговор на **сите** следни прашања:*

- 1. му се извинувате на пријателот;*
- 2. му кажувате зошто не можете да дојдете;*
- 3. му кажувате дека ќе му се јавите следниот ден.*

2.5.1.2 Тестови чии вежби се преземени од учебниците по македонски јазик како странски за почетно рамниште (Контролен тест I и Контролен тест II)

Контролните тестови I и II содржат вежби, коишто се преземени од учебниците по македонски јазик како странски јазик за почетно рамниште.¹⁸ Целта за подготовка на овие два теста е да се направи истражување околу јазичните отстапки во рамките на граматичките категории на именките во македонскиот јазик. За таа цел беа издвоени сите вежби чијашто содржина се однесува на граматичките категории на именките. Дел од вежбите беа искористени во тестовите.

Двата контролни теста се спроведени меѓу студенти што го имаат учено македонскиот јазик како странски во Република Македонија и меѓу студенти што го имаат учено македонскиот јазик како странски надвор од нашава Република, т.е. во два лекорати по македонски јазик.

Првиот контролен тест се спроведе кај 18 студенти од Турција, од кои 12 го имаат учено македонскиот јазик на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во

¹⁸Тие учебници се: „Божилак“ од Татјана Гочкова-Стојановска и од Искра Пановска-Димкова; „Македонски јазик за странци“ од Ружа Паноска и од Александар Џукески; и работната тетратка „Зборувате ли македонски?“ од Елени Бужароска и од Татјана Гочкова-Стојановска.

Скопје, а 6 студенти го имаат учено македонскиот јазик во рамките на наставата по македонски јазик како странски при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип. Понатаму, една студентка од Грција, којашто го има учено македонскиот јазик во Битола, две студентки од Бугарија, што имаат следено настава по македонски јазик како странски во лекторатот по македонски јазик во Љубљана, Словенија, заедно со други 18 студенти од Словенија.

Контролниот тест I меѓу студентите од Турција што го посетуваа курсот во Штип се спроведе на 28.12.2012, а меѓу студентите од Турција што го учат македонскиот јазик во Скопје се спроведе на 25.12.2012. Студентката од Грција е тестирана на ден 22.02.2013, а студентите од Бугарија и од Словенија се тестирани на ден 04.03.2013. Овој тест е составен од 8 вежби и тоа:

Вежба 1: Пополнете ги дадените именки во три групи (според родот на именките): сендвич, село, сок, сладолед, авион, пица, новинар, пенкало, син, куче, воз, земја, маче, книга, кока-кола, стол, пиво, кафе, сестра.

Вежба 2: Направете множина, како во примерот: син – синови, од именките: татко, мајка, дете, колега, другар, име, земја, брат, дедо, сестра, семејство, колешка, пријателка, јазик, град.

Вежба 3: Префрлете ги подвлечените именки во множина.

На пример: Имам пенкало. Имам пенкала. За следниве реченици:

1. Мојот другар е автор на книга за деца;
2. Во фрижидерот има сендвич;
3. Донесете стол!;
4. Во фиоката има нож;
5. Купувам подарок за Ана.

Вежба 4: Префрлете ги речениците во множина.

На пример: Книгата е на полицата. Книгите се на полиците.

1. Мајсторот поправа автомобил;
2. Прозорецот е отворен;
3. Девојчето си игра со кукла;
4. Професорот држи предавање;
5. Многу ми се допаѓа сликата;
6. Возот доцни.

Вежба 5: Членувајте ги именките.

На пример: Продавницата (продавница) е во близина.

1. _____ (леб) е од вчера;
2. _____ (стан) на Никола е во Карпош;
3. _____ (браќа) на Дан живеат во Франција;
4. _____ (деца) на Петар одат во градинка;
5. _____ (сонце) изгрева на исток;
6. _____ (бања) е од десната страна;
7. _____ (стол и маса) се во детската соба;
8. _____ (овошје и зеленчук) не се евтини;
9. Колку се _____ (јаболка)?
10. Каде е _____ (чадор)?
11. Што прават _____ (соседи)?
12. Јаде ли _____ (мачка) слатки?
13. _____ (луѓе) често патуваат.
14. _____ (љубов) е нешто најубаво.
15. _____ (автобуси) доцнат.

Вежба 6: Напишете по една реченица со членуваната форма на именките: човек, молив, двор, заб, учител, телефон, шалтер, кондурација, полиња, облаци, снопје, раце, планиње. На пример: Човекот полека одеше по улица.

Вежба 7: Членувајте ги со трите членски морфемии следниве именки: рака, езеро, тетратка, книга, весник, учителка, ученик, пиле, дрво, поле.

На пример: ракава, ракана, раката.

Вежба 8: Распоредете ги именките по род и број и ставете ги во членувана форма (ресторан, деца, жена, здолништа, денови, компјутер, продавница, ден, жени, аптеки, здолниште, дете, села, продавници, мажи, куче, компјутери, ресторани, аптека, кучиња, маж, село).

Вториот контролен тест се спроведе кај 22 студенти од Турција, коишто го имаат учено македонскиот јазик во рамките на курсот по македонски јазик за странци, што се организира преку Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Понатаму, 5 студенти од Грција, што имаат посетувано настава по македонски

јазик како странски во Битола, 2 студентки од Русија, што го учат македонскиот јазик како странски во рамките на лекторатот по македонски јазик во Санкт Петербург. Со Контролниот тест II, се тестирани и 11 студенти од Словенија и една студентка од Хрватска, во рамките на лекторатот по македонски јазик во Љубљана.

Тестот за студентите од Турција се спроведе на ден 15.01.2013, за студентите од Грција на ден 21.02.2013. Двете студентки од Русија се тестирани на ден 04.03.2013, а во лекторатот во Љубљана, тестот е спроведен на ден 07.03.2013.

Овој тест е составен од 11 вежби и тоа:

Вежба 1: Пополнете ги празнините со соодветните именки, како во примерот: Маја е продавачка. Фили е **продавач**. Станува збор за именките: студент, професорка, новинар, лекарка и архитект.

Вежба 2: Следните зборови (месец, ден, година, час, недела) ставете ги во множина и подредете ги според должината на времето што го изразуваат, како во примерот: минута – **минути**.

Вежба 3: Ставете ги зборовите (маж, сестра, дете, брат, новинар, жена, ќерка) во множина, како во примерот: родител – **родители**.

Вежба 4: Напишете ги множинските форми на именките во табелата (авион, село, куче, новинар, маче, книга, пенкало, сок, новинарка, кока-кола, стол, кафе, воз, земја, сладолед, син, сестра), како во примерот: **многу сендвичи, многу пици, многу пива** (внимавајќи на родот на именката).

Вежба 5: Ствете ги именките (брат, син, ќерка, сестра, дете, куче) во множина, како во примерот: два **сина**. За именките син и брат, е потребно да се промени множинската форма, освен со бројот два, и со прилогот **многу**.

Вежба 6: Направете ги речениците, како во примерот: Купив панталони – **Ги купив панталоните**.

1. Читам весник;
2. Фрлам ѓубре;
3. Ќе купам патики;
4. Направивме торта;
5. Ќе мијам садови.

Вежба 7: Прочитајте го текстот *Разговор на езеро* и подвлечете ги членуваните зборови, како во примерот: **семејството**.

Разговор на езеро

Стојан: Здраво Марко!

Марко: Здраво Стојане! Како си?

Стојан: Мошне добро. Одам на капење. А ти ќе се капеш или само ќе се сончааш?

Марко: Не знам што да правам. Не се чувствувам добро, но и покрај тоа ќе се капам. Сонцево силно пече, а водава привлекува. Не ќе можам да издржам.

Стојан: Имаш право. Езерото е прекрасно и треба да се исползува секој момент од годишниот одмор. Ти си сам во Охрид или со семејството?

Марко: Со семејството сум. Ги гледаш ли децана што си играат со топка и женана крај нив? Тоа се моите деца и жена ми. Убаво се забавуваат.

Стојан: Да, пливањето и играта со топка се вистинско задоволство за децата.

Марко: Така е, но и ние постарите се подмладуваме од задоволствата што ни ги дава водата и спортот.

Стојан: Навистина е така. Добро е почесто да се одмораме на таков начин.

Вежба 8: Заменети ги подвлечените зборови со членувани форми, како во примерот: Тој компјутер не работи – **Компјутерот не работи**.

1. Таа девојка живее во мојата зграда.
2. Тоа дете игра со топка.
3. Тие домати се од нашата градина.
4. Тој телевизор е расипан.
5. Таа маса е голема за во дневната.
6. Тој човек работи со мајка ми.

Вежба 9: Направете множина, како во примерот: Ме чеша окото – **Ме чешаат очите**.

1. Си ја извалкав раката.
2. Стојам на една нога.
3. Увото ме боли.

Вежба 10: *Заокружете го точниот пример. Пр.: Во собата има два стола/столови.*

1. *Овие стола/столови се од дрво.*
2. *Дајте ми три листа/листови.*
3. *Каде има листа/листови?*
4. *Милан има два сина/синови.*
5. *Чии сина/синови се Џан и Сабит?*
6. *Неделета има седум дена/денови.*
7. *Во следните дена/денови ќе врне.*

Вежба 11: *Од иманките што се дадени во еднинска форма изведете ја множинската членувана форма: учителка, книга, судија, писмо, пошта, банка, дете, уво, нож, око, жена, стол, име, село, срце, човек, рака, нога, лице, вест, ноќ, кал, песок. Пр.: весник – **весниците**.*

Тестираните студенти од турското јазично подрачје за прв пат го учат македонскиот јазик. Тие имаат познавања, евентуално, од арапскиот или од курдскиот јазик, а мал број студенти имаат слабо познавање и од англискиот јазик. Останатите го зборуваат само мајчиниот јазик.¹⁹ Студентите од Грција и од Бугарија имаат познавања од англискиот јазик, а студентите од Словенија, Хрватска и од Русија, освен англискиот, германскиот и францускиот јазик, имаат познавања и од некои словенски јазици (српски, црногорски).

¹⁹ Кога се спроведуваше тестот, студентите го немаа завршено почетното рамниште.

2.5.1.3 Тестови чии вежби се со изменета содржина на вежбите од учебниците по македонски јазик како странски за почетно рамниште (Испит по предметот македонски јазик за странци, А1- и А2-ниво)

Испитот по предметот македонски јазик за странци, А1- и А2-ниво се изведува во рамките на курсот/наставата по македонски јазик како странски, којашто редовно се организира на Институтот за јазици при Филолошкиот факултет во Штип. Досега, оваа настава ја имаат посетено повеќе од 300 студенти од Турција.

Пред да се запишат на еден од факултетите на Универзитетот во Штип, студентите од странство мора да го посетуваат курсот за македонски јазик како странски јазик, со цел да се здобијат со сертификат за познавање на јазикот, на почетно рамниште. Со завршување на првото тримесечје од курсот, студентите го полагаат првиот *Испит по предметот македонски јазик за странци* (за А1-ниво), а со негово положување можат да продолжат во второто тримесечје од курсот, односно, во А2-ниво. По завршување на второто тримесечје од курсот, студентите го полагаат вториот *Испит по предметот македонски јазик за странци* (за А2-ниво).

Нашата анализа ќе биде спроведена врз основа на резултатите од Испитите по предметот македонски јазик за странци, А1- и А2-ниво, од учебната 2011/2012 година. За анализата ќе бидат употребени 311 тестови од споменатиот испит, од кои, 156 тестови се од испитот за А1-ниво, а 155 тестови се од испитот за А2-ниво.

Испитот по предметот македонски јазик за странци, А1-ниво, се спроведе по завршувањето на првиот тримесечен курс и го полагаа 4 групи студенти од Турција, од кои, првата група полагаше на 23.12.2011; втората на 27.12.2011; третата на 29.12.2011; и четвртата група полагаше на 27.04.2012. Овој испит е во писмена форма и е составен од 20 вежби, преку кои се проверува познавањето за македонскиот јазик како странски, на почетно ниво. Вежбите од испитот (и за А1-ниво и за А2-ниво) се со изменета содржина на вежбите од учебникот „Зборувате ли македонски? (Почетен курс за странци – учебник)“ од Лилјана Митковска и од Марија Кусевска, но и на вежбите од работната тетратка

„Зборувате ли македонски? (Почетен курс за странци – работна тетратка)“ од Елени Бужаровска и од Татјана Гочкова-Стојановска. Бидејќи во учебната 2011/2012 година, во наставата по македонски јазик како странски, на Филолошкиот факултет во Штип, се употребуваа споменатите: учебник и работна тетратка.

Од 20 вежби во Испитот по предметот македонски јазик за странци, А1-ниво, две вежби (директно или индиректно) се однесуваат на граматичките категории на именките во македонскиот јазик. Тоа се вежбите:

Вежба 7: *Образувајте именки од ж.р. од следниве именки: професор, архитект, лекар, продавач, студент, новинар.*

Вежба 8: *Распоредете ги именките (авион, аптека, село, маж, дете и жена), по род и ставете ги во членувана форма. Пр.: столот – столовите.*

Испитот по предметот македонски јазик за странци, А2-ниво, се спроведе по завршување на вториот тримесечен курс, а го полагаа сите оние студенти, што го положија испитот за А1-ниво. И овој испит го полагаа 4 групи студенти, од кои, првата група полагаше на 23.04.2012; втората група на 25.05.2012; третата група на 23.04.2012; и четвртата група полагаше на 20.07.2012. Овој испит, исто така, е составен од 20 вежби, од кои, една вежба се однесува на граматичките категории на именките. Тоа е:

Вежба 6: *Членувајте ја именката и употребете соодветна куса заменска форма, во следниве реченици: а) Јас готвам ручек; б) Ние чистиме соби и в) Ти фрлаш ѓубре.*

3. Анализа на решенијата и на јазичните отстапки од тестовите

Со тестовите беа опфатени студенти што го имаат учено македонскиот јазик како странски во Р Македонија или надвор од Републикава и имаат различен мајчин јазик.

Водејќи се според мајчиниот јазик на тестираните студенти, анализата ќе биде поделена на четири дела и тоа:

- 1) Анализа на решенијата и на заедничките јазични отстапки што се среќаваат при учењето македонски јазик како странски, независно од мајчиниот јазик на студентите;
- 2) Анализа на решенијата и на јазичните отстапки што се среќаваат при учењето македонски јазик како странски, од страна на студенти чиј мајчин јазик е словенски јазик;
- 3) Анализа на решенијата и на јазичните отстапки што се среќаваат при учењето македонски јазик како странски, од страна на студенти чиј мајчин јазик е несловенски јазик; и
- 4) Анализа на решенијата и на јазичните отстапки што се среќаваат при учењето македонски јазик како странски од страна на студентите од Турција.²⁰

Јазичните отстапки, коишто се однесуваат на именските форми во македонскиот јазик, а што се среќаваат во тестовите со кои се тестирани студенти со различен мајчин јазик, ќе бидат поделени според граматичките категории на именките, односно, според *родот*, *бројот* и според *определеноста*.

²⁰Овој дел од анализата е издвоен од претходниот дел од две причини:

- 1) Првата причина е поседувањето голем број тестови на студентите од турското говорно подрачје;
- 2) Втората причина се однесува на јазичниот систем на турскиот јазик, односно, на фактот дека за овој јазик не е својствена граматичката категорија *род*.

3.1 Анализа на решенијата и на заедничките јазични отстапки што се среќаваат при учењето македонски јазик како странски независно од мајчиниот јазик на студентите

При учењето македонски јазик како странски, често се среќаваат јазични отстапки, коишто се јавуваат независно од мајчиниот јазик на студентот, т.е. ваквите јазични отстапки се јавуваат во писменото изразување на повеќето што го учат македонскиот јазик како странски.

Некои јазични отстапки се однесуваат на: *артикулацијата на специфичните гласови во македонскиот јазик, како што се: к, ѓ, љ, њ, s,* понатаму, *различните форми за минатите времиња, удвојувањето на објектот* и сл. (Ст. Бојковска, 2003:22), но некои јазични отстапки се однесуваат и на граматичките категории на именките во македонскиот јазик. Такви се, на пример: *употребата на членот, определувањето на родот на именката, особено ако именката претставува исклучок во македонскиот јазик, употребата на наставките за множина* и сл.

3.1.1 Заеднички јазични отстапки во рамките на граматичката категорија род

Јазичните отстапки што се однесуваат на граматичката категорија *род* најчесто се поврзани со незнаење на родот на именката, особено на именките што претставуваат исклучоци во македонскиот јазик.

Од решенијата во тестовите забележавме точни одговори, но и отстапки што се јавуваат независно од мајчиниот јазик на студентот што го учи македонскиот јазик како странски.

Во прилог ќе следат нивните решенија и заеднички отстапки:

1. Кај именките од м.р. најпрвин ќе бидат прикажани точните одговори (под а)), а потоа и отстапките (под б)):

а) Именки од машки род на кои правилно им е одреден родот: *авион* (К1(Гр)/поч.р. К1/1)²¹, *сок* (К3(Сл)/поч.р.К1/1), *сладолед*, *син*, *новинар*, *стол* и сл.;

б) Именки од машки род што се групирани како именки од среден род:

- *сладолед* (К1(Гр.)/поч.р.К1/1); (К1(Гр.)/поч.р.К2/4); (К6(Сл.)/поч.р.К2/4) и (К2/поч.р.К2/4; К4/поч.р.К2/4);
- *стол* (К18;К2/поч.р.К2/4);(К1(Гр.)/поч.р.К2/4); и (К2(Сл.)/поч.р.К2/4);
- *сок* (К1(Гр.)/поч.р.К2/4); (К6(Сл.)/поч.р.К2/4); и (К4/поч.р.К2/4).

2. Кај именките од ж.р. не беа забележани заеднички отстапки:

а) Именки од женски род на кои правилно им е одреден родот: *сестра*, *книга* (К1(Бг)/поч.р.К1/1), *кока-кола*, *земја* и сл.; и

3. Кај именките од ср.р. најпрвин ќе бидат прикажани точните одговори (под а)), а потоа и јазичните отстапки (под б) или под в) во некои случаи):

а) Именки од среден род на кои правилно им е одреден родот: *село*, *кафе*, *маче*, *куче* (К1(Гр)/поч.р. К1/1), *пенкало* и сл.

б) Именки од среден род што се групирани како именки од машки род:

- *куче* (К1; К4(Гр.)/поч.р.К2/4); (К6(Сл.)/поч.р.К2/4); и
- *маче* (К1(Гр.)/поч.р.К2/4); (К6(Сл.)/поч.р.К2/4).

в) Именка од среден род што е групирана како именка од женски род:

- *здолниште* (К2; К6; К9(Сл.)/поч.р.К1/8); (К1; К2; К3; К4; К5; К6; К14; К15; К16; К17; К18/поч.р.К1/8)

Овде треба да се спомене одговорот: *Билјана е архитект. Мартин е архитектка*, (од вежбата бр. 1. Пополнете ги празнините со соодветните именки, како во примерот: *Маја е продавачка. Фили е продавач*, од конторлниот тест 2), којшто го забележавме во еден тест на студент од Словенија (К6(Сл.)/поч.р.К2/11) и кај десет теста на студентите од Турција (К1; К2; К3; К9;

²¹ Заради поголема прегледност и економичност во трудот, во делот за точни одговори ќе бидат прикажани по една до две скратеници на тестовите во кои е забележан точниот одговор.

K10; K13; K15; K16; K19; K21/поч.р.К2/1). Претпоставуваме дека оваа отстапка е направена по аналогија на редоследот на претходните примери во кои првата именка е во машки род, за лице од машки пол, а се бара втората именка да биде во женски род, за лице од женски пол.

Слични примери забележавме и во вежбата бр.7 од Испитот по предметот македонски јазик за странци, А1-ниво, каде што, наместо: *продавачка* и *новинарка* (со коишто ќе се означи професијата на лице од женски пол), е напишано: *продавач* (И15; И16; И19; И28; И105/поч.р.А1/7) и *новинар* (И20; И21; И68; И111; И143/поч.р.А1/7).

3.1.2. Заеднички јазични отстапки во рамките на граматичката категорија број

Употребата на наставките за образување множински форми од именките во македонскиот јазик, честопати претставува тешкотија за странците што го учат македонскиот јазик, па оттука, може да дојде до појава на јазични отстапки или пропусти. Такви отстапки беа забележани и при нашата анализа на тестовите по македонски јазик како странски. На пример:

1. Множински форми од повеќесложните именки од м.р.:

а) Правилно употребени множински форми со –и: *мажи, месеци, автомобили, прозорци* (К3(Сл)/поч.р. К1/4) и сл.

б) Неправилно употребени множински форми со –и:

- *судији* (судии) (К1(Хр)/поч.р.К2/11); (К1, К2(Ру)/поч.р.К2/11); (К19, К21, К22/поч.р.К2/11); (К1, К2, К4, К5 (Сл)/поч.р.К2/11);
- *вози* (возови)(К1, К2, К4, К5, К13, К20, К21/поч.р.К2/4); (К8, К10, К11/поч.р.К1/4); (К5(Гр)/поч.р.К2/4); (К8, К10(Сл)/поч.р.К2/4); (К10, К14(Сл)/поч.р.К1/4);
- *столи* (столови) (К1, К5(Гр)/поч.р.К2/11); (К1, К5, К11(Сл)/поч.р.К2/11) и (К3, К6, К7, К8(Сл)/поч.р.К2/4); (К1, К4, К7, К17, К20/поч.р.К2/4) и (К15, К18/поч.р.К2/11);

- *дени* (денови) (К1(Гр)/поч.р.К2/2);
(К5, К8, К11(Сл)/поч.р.К2/2);
(К17/поч.р.К2/2; К1(Хр)/поч.р.К2/2);
- *ножи* (ножови) (К8, К9, К12, К16, К17/поч.р.К1/3);
(К13, К14(Сл)/поч.р.К1/3); (К15/поч.р.К2/11);
(К1(Хр)/поч.р.К2/11); (К1, К2, К3, К5(Гр)/поч.р.К2/11);
(К1, К4, К5, К6, К7(Сл)/поч.р.К2/11); и исклучокот
- *брати* (браќа) (К1/поч.р.К2/3, 5); (К2(Сл)/поч.р.К2/3, 5);
(К2, К4, К12, К21/поч.р.К2/3).

2. Множински форми од именките од ж.р.:

а) Правилно употребени множински форми на именките од ж.р.: *книги, слики, жени* (К2 (Ру)/поч.р.К2/3), *аптеки, продавници* и сл.

б) Неправилно употребени множински форми на именките од ж.р. Најчесто тоа се формите, коишто претставуваат исклучоци во македонскиот јазик:

- *раки* (раце) (К2, К4, К21/поч.р.К2/11);
(К1(Гр)/поч.р.К2/9, 11); (К1(Хр)/поч.р.К2/9, 11);
- *ноги* (нозе) (К5, К11, К13, К19/поч.р.К2/9) и
(К1, К11, К12/поч.р.К2/11); (К1, К5(Гр)/поч.р.К2/9) и
(К1, К2, К5(Гр)/поч.р.К2/11); (К2, К5(Сл)/поч.р.К2/11) и
(К2(Сл)/поч.р.К2/9); (К1(Хр)/поч.р.К2/11).

3. Множински форми од именките од ср.р.:

а) Правилно употребени множински форми на именките од ср.р: *семејства, села, деца, кучиња, мачиња* (К1 (Хр)/поч.р.К2/4), *кафиња, имиња* и сл.

б) Неправилно употребени множински форми на именките од ср.р:

- *писми* (писма) (К1, К11, К13, К17/поч.р.К2/11);
(К1, К2, К3, К5(Гр)/поч.р.К2/11);
(К4, К5, К8, К10(Сл)/поч.р.К2/11); (К1(Хр)/поч.р.К2/11);
- *сели* (села) (К1, К2(Гр)/поч.р.К1/8); (К7, К8, К9/поч.р.К1/8);
(К1, К5(Гр)/поч.р.К2/4) и
(К5(Гр)/поч.р.К2/11); (К4(Сл)/поч.р.К2/11);
(К2, К4 /поч.р.К2/11) и (К20/поч.р.К2/4);

- (И18, И49, И66, И97, И118, И147/поч.р.А1/8);
- *кучи* (кучиња) (К7, К8, К10/поч.р.К1/8); (К1(Гр)/поч.р.К2/4, 5); (К2, К3, К4(Сл)/поч.р.К2/4) и (К3, К8(Сл)/поч.р.К2/5); (К2, К4, К17, К20/поч.р.К2/4) и (К2, К17/поч.р.К2/5);
 - *мачи* (мачиња) (К1, К5(Гр)/поч.р.К2/4); (К3, К4, К7(Сл)/поч.р.К2/4); и
 - посебната форма од именките од ср.р.: *деци* (деца) (К1(Гр)/поч.р.К1/8); (К7, К8, К10/поч.р.К1/2) и (К7, К8, К9/поч.р.К1/8); (К14, К18/поч.р.К2/11) и (К21/поч.р.К2/3); (И18, И59/поч.р.А1/8) и сл.

3.1.3. Заеднички јазични отстапки во рамките на граматичката категорија *определеност*

Определеноста претставува основниот белег на именките во македонскиот јазик, а со тоа и употребата на тројниот член претставува една од почестите јазични отстапки што се среќаваат во писменото изразување на странците што го учат македонскиот јазик.

Заедничките јазични отстапки, коишто се однесуваат на членувањето на именките, а што беа забележани во тестовите по македонски јазик како странски, се следниве:

1. При определувањето на именките од м.р. не беа забележани неправилно членувани форми:
 - а) Правилно членувани именски форми: *весникот, садовите, домотите, телевизорот, човекот* (К1 (Гр)/поч.р.К2/8) и сл.
2. Определување на именките од ж.р.:
 - а) Правилно членувани именски форми: *учителките, книгите, поштите, банките, жените, вестите* (К1/поч.р.К2/11), *ноќите* и сл.
 - б) Неправилно членувана именска форма:
 - *љубовот* (К3, К5, К6, К8, К9, К12, К13, К14, К15, К16, К17, К18/поч.р.К1/5); (К6, К7, К11, К15(Сл)/поч.р.К1/5), но и

- *љубовто* (К2/поч.р.К1/5); (К15(Сл)/поч.р.К1/5).

3. Определување на именките од ср.р.:

а) Правилно членувани именски форми: *писмата* (К9/поч.р.К2/11), *децата, ушите, очите, имињата, селата, срцата, лицата* (К21/поч.р.К2/11) и сл.

б) Неправилно членувана именска форма:

- *селите* (селата) (К1(Гр)/поч.р.К1/8); (К5(Гр)/поч.р.К2/11); (К7, К8, К9/поч.р.К1/8); (К2/поч.р.К2/11); (К4(Сл)/поч.р.К1/11); (И49/поч.р.А1/8); (И66/поч.р.А1/8).

Определбата на множинската форма *луѓе* во некои тестови гласеше: *луѓете* ((К2, К4, К6, К16/поч.р.К1/5); (К1(Пу)/поч.р.К2/11)).

Досегашната анализа покажа дека при учење македонски јазик како странски, независно од мајчинот јазик на оној што го учи, се појавуваат заеднички јазични отстапки во рамките на сите граматички категории на именките во македонскиот јазик. Па така, би можело да се каже дека овие јазични отстапки на некој начин се очекува да бидат направени од страна на оној што го учи и го усвојува македонскиот јазик како странски.

Најчесто се среќаваат заеднички јазични отстапки при именките кои со својата именска форма претставуваат исклучок од граматичките правила и норми на македонскиот јазик. Такви се, на пример, именките од ж.р. што завршуваат на согласка, при што, со ваквите именки се греша при одредувањето на родот, понатаму, при членувањето на именката: *љубовот* (К3, К5, К6, К8, К9, К12, К13, К14, К15, К16, К17, К18/поч.р.К1/5); (К6, К7, К11, К15(Сл)/поч.р.К1/5), *љубовто* (К2/поч.р.К1/5); (К15(Сл)/поч.р.К1/5), и др. Слична ситуација е забележана и со иманките, коишто имаат само множинска форма. Во нашиот случај, тоа е формата *луѓе*: *луѓете* ((К2, К4, К6, К16/поч.р.К1/5); (К1(Пу)/поч.р.К2/11)).

Понатаму, забележавме заеднички јазични отстапки што се однесуваат на граматичката категорија *број*, односно, на мешањето на наставките за образување множински форми. Ова најмногу се однесува на наставките што се додаваат на еднословните или на повеќесловните именки од м.р.: *вози* (возови) (К1, К2, К4, К5, К13, К20, К21/поч.р.К2/4), (К8, К10, К11/поч.р.К1/4), (К5(Гр)/поч.р.К2/4), (К8,

K10(Сл)/поч.р.К2/4), (К10, К14(Сл)/поч.р.К1/4); *столи* (столови) (К1, К5(Гр)/поч.р.К2/11), (К1, К5, К11(Сл)/поч.р.К2/11), (К3, К6, К7, К8(Сл)/поч.р.К2/4), (К1, К4, К7, К17, К20/поч.р.К2/4), (К15, К18/поч.р.К2/11) и сл.

3.2 Анализа на решенијата и на јазичните отстапки што се среќаваат при учењето македонски јазик како странски од страна на студенти чиј мајчин јазик е словенски јазик

Анализата во овој дел од трудот ќе се однесува на решенијата и на јазичните отстапки направени од страна на студенти чиј мајчин јазик е словенски јазик.²² Во ваков случај станува збор за два сродни јазика (како што е македонскиот јазик со некој друг словенски јазик), затоа студентите потсвесно прават напори да ги пренесат веќе научените правила и норми од мајчиниот јазик врз новонаучените правила и норми од странскиот јазик.

Во оваа анализа ќе се опфатат студентите со мајчин јазик: *бугарски, полски, руски, словачки, словенечки, српски, украински, хрватски и чешки*.

3.2.1 Анализа на решенијата и на јазичните отстапки од тестовите на студентите од Словенија

Со Контролниот тест 1, со Контролниот тест 2 и со ТЕМАК-тестот се тестирани 41 студент од Словенија. Во прилог ќе ги анализираме нивните решенија и јазични отстапки, поделени според граматичките категории на именките во македонскиот јазик.

²² По овој повод, сакаме да изразиме благодарност кон професорките: Намита Субиото од Љубљана, Словенија, Наташа Прасолова од Санкт Петербург, Русија, Виолета Јанушева од Битола, Македонија и до менторката, професорката Лидија Тантуровска од Скопје, Македонија, што ни помогнаа при тестирањето на студентите.

3.2.1.1 Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија род кај именките

1. Именки од м.р.:

а) Именки од м.р. на кои правилно им е одреден родот: *авиони, новинари, синови, возови* (К1(Сл)/поч.р. К1/4), *господин, директор* и сл.

б) Именки од м.р. што се групирани како именки од среден род:

- *столови* (К2(Сл)/поч.р.К2/4);
- *возови* (К2(Сл)/поч.р.К2/4); (К6(Сл)/поч.р.К2/4);
- *сладоледи* (К6(Сл)/поч.р.К2/4);
- *сокови* (К6(Сл)/поч.р.К2/4);
- *синови* (К6(Сл)/поч.р.К2/4);
- *авион* (К10(Сл)/поч.р.К1/1); и
- *ден* (К16(Сл)/поч.р.К1/8)

2. Именки од ж.р.:

а) Именки од ж.р. на кои правилно им е одреден родот: *книги, новинарки, кока-коли, земји, сестри* (К2 (Сл)/поч.р.К2/4), *купувачка, продавница* и сл.

б) Именка од ж.р. што е групирана како именка од среден род:

- *аптека* (К9(Сл)/поч.р.К1/8).

3. Именки од ср.р.:

а) Именки од ср.р. на кои правилно им е одреден родот: *село, пенкало* (К2(Сл)/поч.р.К1/1), *куче, маче, здолништа*.

б) Именки од ср.р. што се групирани како именки од машки род:

- *кучеви (кучиња)* (К6(Сл)/поч.р.К2/4);
- *мачеви (мачиња)* (К6(Сл)/поч.р.К2/4); и
- *пенкали (пенкала)* (К6(Сл)/поч.р.К2/4).

в) Именки од ср.р. што се групирани како именки од женски род:

- *здолниште* (К2, К6, К14(Сл)/поч.р.К1/8); и
- *куче* (К15(Сл/поч.р./К1/8)).

3.2.1.2 Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија број кај именките

Од решенијата забележавме дека често се случува да бидат направени отстапки во однос на мешањето на наставките за правење множина од именките во македонскиот јазик.

1. Како што знаеме, еднословните именки од м.р. прават множина со наставката *-ови (-еви)*. Во рамките на употребата на овие наставки, од решенијата на студентите од Словенија, забележавме:

а) Правилно употребени множински форми со *-ови (-еви)*: *ножови / ножеви, возови, столови, денови* (К1 (Сл)/поч.р.К2/2) и сл..

б) Неправилно употребени множински форми со *-ови (-еви)*:

- *братови* (К1(Сл)/поч.р.К2/3, 5); и
- *таткови* (К13(Сл)/поч.р.К1/2).

1а. За повеќесловните именки од м.р. знаеме дека прават множина со наставката *-и*. Од решенијата забележавме:

а) Правилно употребени множински форми со *-и*: *автомобили* и *прозорци* (К3(Сл)/поч.р. К1/4).

б) Неправилно употребени множински форми со *-и*:

- *вози* (К8, К10(Сл)/поч.р.К2/4);
- *брати* (К2(Сл)/поч.р.К2/3, 5); (К13, К15, К16(Сл)/поч.р.К1/2);
- *столи* (К3, К6, К7(Сл)/поч.р.К2/4);
- *соки* (К2, К8(Сл)/поч.р.К2/4); и
- *дени* (К5, К8, К11(Сл)/поч.р.К2/2); (К16(Сл)/поч.р.К1/8).

Во словенечкиот јазик именките од м.р. што завршуваат на консонант прават множина со наставката *-а*, а именките од машки род што имаат завршок *-а*, *-о* или *-е*, прават множина со наставката *-í*, на пример: *hotel-hotéla*; *grad-gradú* (Н. Југ-Кранјес, 1992:15).

Од решенијата може да се види дека пофреквентната употреба на наставката *-и* кај именките од м.р. во македонскиот јазик, доведува до отстапување од нормата: *столи* (столови), *дени* (денови), *вози* (возови).

2. Во рамките на множинските форми од именките од женски род, не забележавме јазични отстапки, а меѓу точните множински форми, се следниве: *жени* (К3(Сл)/поч.р. К1/8), *аптеки*, *продавници*, *паштети* и сл.
3. Во рамките на множинските форми од именките од ср.р., ги забележавме овие решенија:
 - а) Правилно употребени множински форми на именките од ср.р: *деца*, *кучиња*, *мачиња*, *кафиња* (К10 (Сл)/поч.р.К2/5), *имиња* и сл.
 - б) Неправилно употребени множински форми на именките од ср.р:
 - *детса* (К15(Сл)/поч.р.К1/8);
 - *кучи* (К3, К4(Сл)/поч.р.К2/4), *кечеви* (К2(Сл)/поч.р.К2/4), и *кучета* (К7(Сл)/поч.р.К2/4);
 - *пенкали* (К2(Сл)/поч.р.К2/4);
 - *кафи* (К3, К4, К6, К10(Сл)/поч.р.К2/4); и
 - *мачи* (К3, К4(Сл)/поч.р.К2/4).

3.2.1.3 Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија *определеност* кај именките

Во однос на употребата на членските наставки во вежба во која треба да се употребат сите членски наставки (Р. Паноска и А. Џукески, *Македонски јазик за странци*, стр. 92, вежба бр.: 4), ретко среќаваме отстапки. Но, во случаи кога треба да се употреби членска наставка на именка во реченица, тогаш отстапките се побројни:

1. Определување на именките од м.р.:
 - а) Правилно членувани именски форми: *браќата*, *учителот* (К17(Сл)/поч.р. К1/6), *забот*, *дворот*, *зеленчукот*, *шалтерот*, *облаците*.
 - б) Неправилно членувани именски форми, неправилни членски форми или нечленувани именски форми:
 - *браќите* (К15, К16(Сл)/поч.р.К1/5), но и *браќате* (К14(Сл)/поч.р.К1/5);

- *прозорецат* (К14(Сл)/поч.р.К1/4);
- *судијети* (К11(Сл)/поч.р.К1/11);
- *ножата* (К11(Сл)/поч.р.К1/11);
- *телевизорој* (К1(Сл)/поч.р.К2/8);
- *човекој* (К1(Сл)/поч.р.К2/8);
- *сок чинел* 2,25 денара²³ (Т36/ср.р/1);
- Тој ми рече дека *продукт* не може да се замени бидејќи е на акција.²⁴ (Т38/ср.р/1)

2. Определување на именките од ж.р.:

а) Правилно членувани именски форми: *љубовта, бањата, масата, јаболката, мачката, измената* (Т11/ср.р/1), *употребата* и сл.

б) Неправилно членувани именски форми, неправилна членска форма или нечленувани именски форми:

- *љубовто* (К15(Сл)/поч.р.К1/5),
љубоват (К4(Сл)/поч.р.К1/5), и
љубовот (К6, К7, К10, К11(Сл)/поч.р.К1/5);
- Во истиот ден се вратив со *сметка* и посакав, да ми го заменат, ама *продавачка* тоа не прави.²⁵ (Т32/ср.р/1).

Именката *љубов*, како што знаеме е именка од ж.р., којашто завршува на согласка. На именка од ваков тип, често се случува да биде додадено член за определување на именките од м.р. еднина.

3. Определување на именките од ср.р.:

а) Правилно членувани именски форми: *селата* (К7(Сл)/поч.р.К1/8), *здолништата, децата, кучињата* и сл.

б) Неправилно членувани или нечленувани именски форми:

- *сонцеот* (К4(Сл)/поч.р.К1/5);
- *зубрите* (К11(Сл)/поч.р.К2/6);

²³ Во овој пример, потребно е именката *сок* да се членува, бидејќи таа именка означува конкретен предмет што бил купен претходно.

²⁴ На именката *продукт* треба да се додаде член, затоа што станува збор за конкретно определен предмет.

²⁵ Во овој пример, потребно е да се членуваат именките *сметка* и *продавачка*, бидејќи првата именка означува конкретен предмет, а втората, означува лице од женски пол со одредено занимање, коешто учествува во дејството наведено во примерот.

- *писмите* (К4, К5, К10(Сл)/поч.р.К2/11);
- *селите* (К4(Сл)/поч.р.К2/11);
- *млекот* (Т33/ср.р/1);
- Знам дека не е лесно контролирање на сите продукти, но *млеко* сум купила на детето ми.²⁶ (Т34/ср.р/1);
- Кога сфатив дека рокот на *млеко* е поминат, тоа веќе беше платено.²⁷ (Т38/ср.р/1).

Множинската форма *луѓе* во некои случаи е определена со членот *-те* (т.е. *луѓете*, во тестовите: К4, К5(Сл)/поч.р.К2/11), за определување множински форми од именките од машки и од женски род.

Има отстапки и при пишување: *десата* (К15(Сл)/поч.р.К1/5, 8), *сонсето* (К15(Сл)/поч.р.К1/5), *банјата* (К15(Сл)/поч.р.К1/5).²⁸

Нашата анализа на тестовите на студентите од Словенија, покажа дека постојат отстапувања од нормата во однос на трите граматички категории кај именките. Најголемиот број јазични отстапки се однесуваат на мешањето на наставките за правење множина, но и на употребата на членот. Како што е познато, во словенечкиот јазик не постои постпозитивен член, а определеноста на лицата/предметите се изразува преку употребата на показните заменки: *ta, ta, to; tisti, tista, tisto*.²⁹

²⁶ Членската форма на именката *млеко* е точна, меѓутоа употребата на членот на истата именка во реченицата е несоодветна.

²⁷ Треба член на именката *млеко*, бидејќи, во примерот, станува збор за конкретен предмет.

²⁸ Наидовме на примери во кои има мешање на писмата (кирилица и латиница).

²⁹ Парафразирање од *Slovenščina za tujce. Osmi, popravljeni nitis, Ljubljana: Filozofska fakulteta, 1992* од Hermina Jug-Kranjec

3.2.2 Анализа на решенијата и на јазичните отстапки од тестовите на студентите од Русија

Решенијата и јазичните отстапки што ќе ги прикажеме во прилог, се напишани од студенти од Русија, во Контролниот тест 2, со кој се тестирани две студентки и во ТЕМАК-тестот, со кој се тестирани 5 студенти.

3.2.2.1 Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија број кај именките

При граматичката категорија *род* не забележавме јазични отстапки во тестовите на студентите од Русија, но сепак, постојат отстапки во рамките на граматичката категорија *број*. Тие отстапки се:

1. Множинските форми (направени со наставката –и) од именките од м.р.:

а) Правилно употребени множински форми: *мажи* (К1 (Рy)/поч.р.К2/3), *авиони*, *новинари*, *денари*, *производи* и сл.

б) Неправилно употребена множинска форма:

- *маже* (К2 (Рy)/поч.р.К2/3).

2. Неправилно употребени множински форми од именките од ж.р., не беа забележани:

а) Правилно употребени множински форми: *недели*, *години*, *пцости* (Т14/ср.р/1), *продавачки* и сл.

3. Множинските форми од именките од ср.р., употребени со прилогот *многу*:

а) Правилно употребени множински форми: *села*, *мачиња* (К2 (Рy)/поч.р.К2/4), *пенкала* и сл.

б) Неправилно употребена множинска форма:

- *кафета* (К2 (Рy)/поч.р.К2/4).

Во тестот К1(Рy)/поч.р.К2/5, множинската форма од именката *брат* употребена со бројот два, е напишана: двајца *брата*.

3.2.2.2 Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија *определеност* кај именките

Во прилог ќе ги анализираме решенијата и јазичните отстапки во рамките на членувањето на именките во македонскиот јазик, од тестовите на студентите од Русија:

1. Определување на именките од м.р.:

а) Правилно членувани именски форми: *столовите, ножовите, песоците, рокот, супермаркетот* (Т2/ср.р/1), *продуктот* и сл.

б) Нечленувана именска форма:

- Се обраќав до *менаџер* во супермаркетот, ама тој се откажа да ми ги врати моите пари.³⁰ (Т2/ср.р/1).

2. Определување на именките од ж.р.:

а) Правилно членувани именски форми: *учителките, книгите, поштите, банките, нозете* (К2 (Рy)/поч.р.К2/11), *администраторката* и сл.

б) Неправилно членувана именска форма:

- *калите* (К2 (Рy)/поч.р.К2/11) и *каловите* (К1 (Рy)/поч.р.К2/11).

3. Определување на именките од ср.р.:

а) Правилно членувани именски форми: *писмата, децата, ушите, очите, кафето* (Т23/ср.р/1) и сл.

б) Неправилно членувана именска форма:

- *писмате* (К1 (Рy)/поч.р.К2/11).

Во двата контролни теста е погрешена множинската форма *луѓе*: *луѓета* (К2 (Рy)/поч.р.К2/11), но и *луѓете* (К1 (Рy)/поч.р.К2/11).

Според овие резултати може да се заклучи дека студентите од Русија, главно, имаат отстапувано при правењето множински форми од прикажаните именки, а поретко, при употребата на членот за определување.

³⁰ Во овој случај треба да се употреби член на именката *менаџер*, бидејќи е јасно дека се работи за определено лице.

3.2.3 Анализа на решенијата и на јазичните отстапки од тестовите на студентите од Бугарија

Анализата на тестовите од студентите со бугарски мајчин јазик ќе биде направена на два теста од Контролниот тест 1 и на два ТЕМАК-теста.

3.2.3.1 Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија број кај именките

При граматичките категории *род* и *определеност* на именките во македонскиот јазик, во тестовите на студентите од Бугарија, не забележавме јазични отстапки, за што, сепак, зборува фактот дека бугарскиот и македонскиот јазик се во иста подгрупа (источната група) на јужнословенските јазици.

Како што е познато во бугарскиот јазик, голем број именки од м.р. завршуваат на согласка: *един дом*. Именките од ж.р. најчесто завршуваат на *-а* или *-я*: *една гора*, а именките од ср.р. најчесто имаат завршок *-о* или *-е*: *едно поле* (Ст. Стоянов, 1983:42).

Членот за определување во бугарскиот јазик исто како и во македонскиот, се додава на крајот на зборот, што значи и во бугарскиот јазик членот е постпозитивен. Разликата во однос на определувањето на именките во двата јазика е тоа што во бугарскиот јазик не постојат морфемите *-ов* и *-он*, туку само морфемата *-от* (*-ът*), на пример: м.р. ед.: град — градът, града [градъ]; мн.: градове — градовете; ж.р. ед.: гора — гората, мн.: гори — горите; ср.р. ед.: село — селото, мн.: села — селата (Ст. Стоянов, 1983:26).

Во рамките на граматичката категорија *број* на именките постојат одредени отстапки. На пример, во тестот К1(Бг)/поч.р.К1/2, именката *брат* (за која знаеме дека е иманка од машки род, а со својата множинска форма, претсавува исклучок во македонскиот јазик), е напишана *братови*. Понатаму, множинската форма од именката *мост* во тестот Т35/ср.р/2, е напиша *мостове*.

3.2.4 Анализа на решенијата и на јазичните отстапки од тестовите на студентите од Хрватска

Решенијата и јазичните отстапки направени од студенти со хрватски мајчин јазик, се преземени од Контролниот тест 2, со кој е тестирана една студентка и од ТЕМАК-тестовите, со кои се тестирани двајца студенти.

3.2.4.1 Јазична отстапка во рамките на граматичката категорија *род* кај именките

Именка од женски род што е одредена како именка од ср.р.:

- Следното *недела* ќе биде и филмскиот фестивал. (Т4/ср.р/2).

3.2.4.2 Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија *број* кај именките

1. Множинските форми (направени со наставката –и), од именките од м.р.:

а) Правилно употребени множински форми: *мажи, авиони, новинари* (К1 (Хр)/поч.р.К2/3), *возови, столови, сокови* и сл.

б) Неправилно употребени множински форми:

- *дени* (К1(Хр)/поч.р.К2/2); и
- *ножи* (К1(Хр)/поч.р.К2/11).

2. Множински форми од именките од ж.р.:

а) Правилно употребени множински форми: *книги, кока-коли, новинарки, продавници, земји, цени, пошти* (К1 (Хр)/поч.р.К2/11) и сл.

б) Неправилно употребени множински форми:

- *ќерке* (К1(Хр)/поч.р.К2/5);
- *сестре* (К1(Хр)/поч.р.К2/5);
- *раки* (К1(Хр)/поч.р.К2/11); и
- *ноги* (К1(Хр)/поч.р.К2/11).

3. Множинските форми од именките од ср.р.:

а) Правилно употребени множински форми: *села, места* (Т4/ср.р/2), *пенкала, мачиња, кучиња и сл.*

б) Неправилно употребени множински форми:

- *мачета* (К1(Хр)/поч.р.К2/4);
- *кучета* (К1(Хр)/поч.р.К2/4);
- *детета* (К1(Хр)/поч.р.К2/4); и
- *имици* (имиња) (К1(Хр)/поч.р.К2/11).

3.2.4.3 Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија *определеност* кај именките

1. Определување на именките од м.р.:

а) Правилно членувани именски форми: *доматите* (К1 (Хр)/поч.р.К2/8), *јогуртот, продуктот, телевизорот, човекот* и сл.

б) Нечленувани именски форми:

- Веднаш кога забележав дека на јогуртот му е поминат рок се вратив во *Супермаркет*³¹ со желба да го заменат.³² (Т4/ср.р/1);

1. Определување на именките од ж.р.:

а) Правилно членувани именски форми: *книгите, цените, банките, жените, вестите, ноќите* (К1 (Хр)/поч.р.К2/11) и сл.

б) Неправилно членувана именска форма:

- *калите* (К1 (Хр)/поч.р.К2/11);

2. Определување на именките од ср.р.:

а) Правилно членувани именски форми: *децата, ушите, селата, лицата* (К1 (Хр)/поч.р.К2/11) и сл.

б) Неправилно членувани именски форми:

- *писмите* (К1(Хр)/поч.р.К2/11); и

³¹ Правописните отстапки не ги коригираме, според тоа, примерите во анализата се препишани онака како што се напишани во тестовите.

³² Во овој случај треба да се додаде член на именката *рок* и на именката *супермаркет*.

- *имините* (K1(Xp)/поч.р.К2/11).

3.2.5 Анализа на јазичните отстапки³³ од ТЕМАК-тестовите на студентите чиј мајчин јазик е словенски јазик

1. Јазични отстапки од студент (1)³⁴ со словачки мајчин јазик:
 - Нечленувана именска форма:
 - Како прво обавезно треба да го видиш *замок*, главниот плоштад и стариот дел на центарот.³⁵ (T26/ср.р/2).
2. Јазични отстапки од студент (1) со украински мајчин јазик:
 - Неправилно членувана именска форма:
 - *градота* (T5/ср.р/2).
3. Јазични отстапки од студенти (3) со чешки мајчин јазик:
 - Неправилно употребени множински форми:
 - *ресторанти* (T16/ср.р/2; T27/ср.р/2);
 - *успоменици* (T16/ср.р/2);
 - *информаци* (T24/ср.р/2); и
 - *музики* (T24/ср.р/2).
 - Неправилно употребен или неупотребен член на именските форми:
 - Разговарав со *продавачка* што беше на *каса* и таа не сакала да ме смени *продукт*.³⁶ (T16/ср.р/1);
 - Треба да ја земам *мајката* во болница.³⁷ (T16/ср.р./3);
 - Кога моите проблеми со *стомак* поминаше, јас се вратив во вашата продавница и сакаше да ми вратите *пари*.³⁸ (T27/ср.р/1); и

³³ Во оваа анализа се опфатени само јазичните отстапки забележани во ТЕМАК-тестовите.

³⁴ Бројот во заградите го означува бројот на студентите што биле тестирани со ТЕМАК-тестовите, а, коишто имаат ист мајчин јазик.

³⁵ Во примерот, именката *замок* треба да биде определена со член, затоа што означува конкретен предмет.

³⁶ Покрај останатите отстапки во реченицата што не се наш предмет на интерес, именките во овој пример треба да бидат членувани, бидејќи означуваат определено лице или конкретни предмети.

³⁷ Во овој случај се работи за мајката на оној што ја пренесува информацијата, а не за нечија друга мајка, затоа именката не треба да биде членувана, туку треба да се употреби кратката заменска форма *ми*.

- *плоштата* (плоштадот) (T27/ср.р/2).

4. Јазични отстапки од студенти (6) со полски мајчин јазик:

- Неправилно употребени множински форми:
 - *театари* (T7/ср.р/2);
 - *замеци* (T13/ср.р/2);
 - *филми* (T22/ср.р/2); и
 - *поштеи* (T13/ср.р/2).
- Неправилно употребен член или нечленувани именски форми:
 - Но кога ја отворив лименката дома се покажа дека на сокот веќе му помина *рок*, како на лименката имаше сосема поинаква информација.³⁹ (T29/ср.р/1);
 - Вчера купив *сирењето*, кој рок беше поминал од два месеца и кој чинел шеесет денари.⁴⁰ (T7/ср.р/1); и
 - Цените во Варшава ќе се високи, мислам дека слични како во Скопје, а и *дуќани* се мислам многу скапи.⁴¹ (T22/ср.р./2).

5. Јазични отстапки од студент (1) со српски мајчин јазик:

- Неправилно употребена множинска форма:
 - *кебабџилници* (T28/ср.р/2).

Од досегашната анализа направена врз тестовите од студентите чиј мајчин јазик е од групата словенски јазици, може да се заклучи дека постојат јазични отстапки во рамките на трите граматички категории (*род, број и определеност*) на именките во македонскиот јазик, но најчесто, јазичните отстапки беа забележани при употребата на наставките за правење множински форми од именките, особено, отстапки беа забележани кај еднословните именки од м.р., на пример: *дени* (K1(Хр)/поч.р.К2/2); *вози* (K8, K10(Сл)/поч.р.К2/4), но и кај именките: *братови* (K1(Сл)/поч.р.К2/3, 5); *таткови* (K13(Сл)/поч.р.К1/2). Отстапки беа

³⁸ Станува збор за стомакот на оној што ја пренесува информацијата, затоа оваа именката треба да биде членувана, а истото се однесува и за именката *пари*.

³⁹ Во овој случај именката *рок* треба да биде членувана, бидејќи се работи за точно определен продукт, којшто има точно определен рок на траење.

⁴⁰ Примачите на оваа информација не знаат за кој конкретен продукт станува збор во писмото, оттука, именката *сирење* не треба да биде членувана.

⁴¹ Во оваа реченица се мисли на дуќаните што се наоѓаат во Варшава, затоа треба да се членува именката.

забележани и при употребата на постпозитивниот член: *писмате* (K1(Py)/поч.р.К2/11); *имините* (K1(Xp)/поч.р.К2/11).

Често се прават јазични отстапки во рамките на именките, коишто се исклучоци во македонскиот јазик. Такви се, на пример, именките *рака* и *нога*, и нивните множински форми: *раце* и *нозе*, но во тестовите ги забележавме примерите: *раки* (K1(Xp)/поч.р.К2/11) и *ноги* (K1(Xp)/поч.р.К2/11).

Сепак, треба да се нагласи фактот дека студентите чиј мајчин јазик е словенски јазик, се во предност, којашто, всушност, се однесува на сличностите меѓу сродните јазици (каков што е македонскиот со другите словенски јазици).

3.3 Анализа на решенијата и на јазичните отстапки од тестовите на студентите чиј мајчин јазик е несловенски јазик

3.3.1 Анализа на решенијата и на јазичните отстапки од тестовите на студентите од Грција

Од Контролниот тест 1 и од Контролниот тест 2 ќе добиеме резултати за решенијата и за јазичните отстапки направени од 6 студенти од Грција, што го имаат учено македонскиот јазик во Битола, Македонија, додека, од ТЕМАК-тестовите ќе добиеме резултати само за еден студент од Грција.

3.3.1.1 Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија род кај именките

1. Именки од м.р.:

а) Именки од м.р. на кои правилно им е одреден родот: *авион*, *сок* (K1(Гр)/поч.р. К1/1), *син*, *воз*, *стол* и сл.

б) Именки од м.р. што се групирани како именки од ср.р.:

- *сладолед* (K1(Гр)/поч.р. К1/1);

- *столици* (К1(Гр)/поч.р.К2/4); и
- *авиони* (К4(Гр)/поч.р.К2/4).

2. Кај именките од ж.р. не беа забележани јазични отстапки:

а) Именки од ж.р. на кои правилно им е одреден родот: *земји, кока-коли, жена, аптека, продавница* (К1(Гр)/поч.р. К1/8) и сл.

3. Именки од ср.р.:

а) Именки од ср.р. на кои правилно им е одреден родот: *село, пенкало, куче* (К1(Гр)/поч.р. К1/1), *маче, дете* и сл.

б) Именки од ср.р. што се групирани како именки од женски род:

- *деците* (К1(Гр)/поч.р. К1/8); и
- *селите* (К1(Гр)/поч.р. К1/8).

в) Именки од ср.р. што се групирани како именки од машки род:

- *кафе* (К1(Гр)/поч.р.К2/4);
- *мачи* (К1(Гр)/поч.р.К2/4);
- *кучи* (К1(Гр)/поч.р.К2/4), но и *кучина* (К4(Гр)/поч.р.К2/4).

3.3.1.2 Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија број кај именките

1. Множински форми од именките од м.р. со наставката *-и*:

а) Правилно употребени множински форми со *-и*: *колеги, новинари, авиони, другари, мајстори* (К1(Гр)/поч.р. К1/4), *професори* и сл.

б) Неправилно употребени множински форми со *-и*:

- *дени* (К1(Гр)/поч.р. К1/8);
- *столои* (К1(Гр)/поч.р. К1/3), но и *столи* (К5(Гр)/поч.р.К2/4);
- *ножои* (К1(Гр)/поч.р. К1/3);
- *таткои* (К1(Гр)/поч.р. К1/2);
- *дедои* (К1(Гр)/поч.р. К1/2);
- *возоти* (К1(Гр)/поч.р. К1/4);

- *сини* (К1(Гр)/поч.р.К2/4); (К2(Гр)/поч.р.К2/4); и
- *подароки* (К1(Гр)/поч.р. К1/3).

1а. Множински форми од именките од сите родови со наставката –*ови (-еви)*:

а) Правилно употребени множински форми со –*ови (-еви)*: *часови, денови* (К2 (Гр)/поч.р.К2/2), *возови, сокови, столови, ножови* и сл.

б) Неправилно употребени множински форми со –*ови (-еви)*:

- *калови* (К4(Гр)/поч.р.К2/11); и
- *селови* (К1(Гр)/поч.р.К2/11).

2. Множински форми од именките од ж.р:

а) Правилно употребени множински форми од именките од ж.р.: *кока-коли* (К5 (Гр)/поч.р.К2/4), *книги, жени, аптеки, пошти, банки* и сл.

б) Неправилно употребена множинска форма од именка од ж.р.:

- *земи* (земји) (К3(Гр)/поч.р.К2/4),
земјии (К4(Гр)/поч.р.К2/4), но и
земиш (К5(Гр)/поч.р.К2/4).

3. Множински форми од именките од ср.р.:

а) Правилно употребени множински форми од именките од ср.р.: *деца, села* (К3 (Гр)/поч.р.К2/4), *пенкала* и сл.

б) Неправилно употребени множински форми од именките од ср.р.:

- *имина* (К1(Гр)/поч.р. К1/2);
- *семејствои* (К1(Гр)/поч.р. К1/2);
- *куча* (К5 (Гр)/поч.р.К2/4);
кучи (К1(Гр)/поч.р.К2/4);
кучина (К4(Гр)/поч.р.К2/4, 5), но и
кучиста (К1(Гр)/поч.р. К1/8);
- *сели* (К5(Гр)/поч.р.К2/4); (К1(Гр)/поч.р.К2/4);
- *мачи* (К5(Гр)/поч.р.К2/4); (К1(Гр)/поч.р.К2/4);
мачина (К4(Гр)/поч.р.К2/4);
- *пенкали* (К5(Гр)/поч.р.К2/4); (К1(Гр)/поч.р.К2/4);
- *кафи* (К5(Гр)/поч.р.К2/4); и

кафина (К4(Гр)/поч.р.К2/4).

3.3.1.3 Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија *определеност* кај именките

1. Определување на именките од м.р.:

а) Правилно членувани именски форми: *весников,-он,-от, учеников,-он,-от, лебот, станот* (К1(Гр)/поч.р. К1/5), *браќата, столовите, телевизорот, зеленчукот, доматиите, чадорот, соседите* (К1(Гр)/поч.р. К1/5), *автобусите, човекот* и сл.

б) Неправилно членувани именски форми:

- *мажата (мажот)* (К1(Гр)/поч.р. К1/8); и
- *песоката (песоците)* (К5(Гр)/поч.р.К2/11).

2. Определување на именките од ж.р.:

а) Правилно членувани именски форми: *книгава,-на,-та, масите, јаболката, мачката, љубовта, услугата, тортата* (К2(Гр)/поч.р.К2/6), *цената, учителките, книгите, поштите, кујната* (Т30/ср.р/1), *бањата, вратата, масата, банките, жените, патиките* и сл.

б) Неправилно членувана именска форма:

- *калите (калта)* (К1, К2, К3, К5(Гр)/поч.р.К2/11).

3. Определување на именките од ср.р.:

а) Правилно членувани именски форми: *езерово,-но,-то, дрвово,-но,-то, децата, сонцето, ѓубрето, писмата, очите, селата, овошјето, времето* (Т30/ср.р/2) и сл.

б) Неправилно членувани именски форми или неправилни членски форми:

- *девојчети* (за девојчињата) (К1(Гр)/поч.р. К1/4);
- *кучистати* (кучињата) (К1(Гр)/поч.р. К1/8);
- *деците* (децата) (К1(Гр)/поч.р. К1/8);
- *селите* (селата) (К1(Гр)/поч.р. К1/8); (К5 (Гр)/поч.р.К2/11);
- *ѓубрекот* (ѓубрето) (К5(Гр)/поч.р.К2/6);
- *писмите* (за писмата) (К1, К5(Гр)/поч.р.К2/11);

- *лиците* (лицата) (К1, К5(Гр)/поч.р.К2/11); и
- *имените* (имињата) (К1(Гр)/поч.р.К2/11).

Во вежба, каде што се бара да се напишат цели реченици со членуваната форма од дадените именки (Р. Паноска и А. Џукески, *Македонски јазик за странци*, стр.: 92, вежба бр.: 3), е напишана реченицата: *Дворо е ногу голем* (К1(Гр)/поч.р. К1/6). Како што е познато, во областа на граматиката како дијалектни особености за битолското подрачје е загубата на *-т* во членската наставка за именките од м.р. *-от*: *градо, лебо, огно* (Б. Видоески, 1998:192). Па така, реченицава, можеби е формирана под влијание на битолскиот говор, т.е. дијалектните црти на говорот во градот во кој живеела студентката од Грција.

3.3.2. Анализа на јазичните отстапки од ТЕМАК-тестовите на студентите чиј мајчин јазик е несловенски јазик

1. Јазични отстапки од студент (1) со француски мајчин јазик:

- Неправилно употребена еднинска форма:
 - *музеи* Левр (за ед.) (Т1/ср.р./2).
- Неправилна членска форма:
 - *карта за недела за возат* (возот) (Т1/ср.р./2).

2. Јазични отстапки од студент (1) со албански мајчин јазик:

- Неправилно употребена множинска форма:
 - *продуктови* (Т19/ср.р./1).
- Неправилно употребен член или нечленувани именски форми:
 - Веднаш, отидов во *супермаркет*, но вашите вработени не го заменија продуктот и не ме верувале што продуктот јас го купив во Вашиот супермаркет.⁴² (Т19/ср.р./1); и
 - Токму сега ме јавуваа од *работата*, ме бараат да бидам таму, бидејќи другите вработеници се на одмор.⁴³ (Т19/ср.р./3).

⁴² Во оваа реченица на именката *супермаркет* треба да се додаде член, бидејќи дејството – купување продукт, се одвивало во споменатиот супермаркет.

⁴³ Овој пример треба да гласи: *Токму сега ми се јавија од работа...*

3. Јазични отстапки од студент (1) со корејски мајчин јазик:

- Неправилно употребени множински форми:
 - *доми* (Т9/ср.р./2);
 - *продукци* (Т9/ср.р./2); и
 - *алишти* (Т9/ср.р./2);
- Неправилно употребен член:
 - Размислувам дека веќе не ќе купувам продукти во вашиот *супермаркетот*.⁴⁴ (Т9/ср.р./1).

4. Јазични отстапки од студенти (5) со англиски мајчин јазик:

- Неправилно употребени множински форми:
 - *два-три пат* (Т3/ср.р./1);
 - *три дна* (Т3/ср.р./1);
 - *портукали* (Т3/ср.р./1);
 - *парки* (Т3/ср.р./2);
 - *гради* (градови) (Т3/ср.р./2);
 - *паби* (Т3/ср.р./2);
 - *университетите* (Т3/ср.р./2); и
 - *возите* (возовите) (Т3/ср.р./2).
- Неправилно членувани именски форми или неправилно употребен член:
 - *Драга Директорот*:⁴⁵ (Т17/ср.р./1);
 - *посетот* (посетата) (Т17/ср.р./2);
 - Тој (од контекстот дознаваме дека станува збор за *директорот*) не прими мојата *молбата* за нова тегла мајонез.⁴⁶ (Т21/ср.р./1);
 - Због овај *случајот* јас одлучивме да не троши својата пари по вашој *супермаркет*.⁴⁷ (Т21/ср.р./1); и

⁴⁴ Во овој пример заменската придавка *Ваши* е членувана, а преку додавање член и на именката, е направено редупликација.

⁴⁵ Во овој пример не ја коментираме употребата на родот, а именката *директор* не треба да се членува, туку да се употреби форма за обраќање.

⁴⁶ Именката е определена преку заменската придавка, затоа не е потребно да се употреби член.

⁴⁷ Во овој пример именката *случај* е определена преку заменката *овој*.

- Планирам да пишам во главната *канцеларијата* од лапац на који Ви сте само еден дел.⁴⁸ (Т21/ср.р./1).

Во тестовите на студентите со мајчин јазик што не е словенски, главно, отстапките се однесуваат на мешањето на наставките за правење множински форми од именките, но и на употребата на тројниот член за определување/членување на именките.

Така на пример, знаеме дека за да се добие множинска форма од еднословните именки од машки род, се додава наставката *-ови*, односно, *-еви*, а на повеќесловните се додава наставката *-и* (со некои исклучоци, како што се: *заби, коњи, прсти*). Во тестовите на студентите чиј мајчин јазик е несловенски, се случува да дојде до мешање на наставките, односно, се случува да биде додадена наставката *-ови* на повеќесловна именка од м.р., при што е добиено: *продуктови* (Т19/ср.р./1).

Сепак, чести јазични отстапки се јавуваат во случаи кога множинската наставка не треба да се додаде непосредно на единската форма на именката, туку на нејзиниот коренски дел, при што, доаѓа до различни морфолошки, но и фонетски промени. Ваквите множински форми, а и мешањето на наставките за правење множина, за странците што го учат македонскиот јазик, веројатно претставуваат тешкотија, па од тој аспект и се добиени форми како: *јазикови* (К8, К9/поч.р. К1/2), *песокови* (К21/поч.р.К2/11) и сл.

⁴⁸ Именката *канцеларија* е определена преку придавката (примерот е преземен онака како што е напишан во текстот).

3.4. Анализа на решенијата и на јазичните отстапки од тестовите на студентите од Турција

Резултати и јазични отстапки од студентите од Турција ќе добиеме од 40 контролни теста (Контролен тест 1 и Контролен тест 2) и од 311 теста од Испитот по македонски јазик за странци, за А1- и за А2-ниво.

3.4.1 Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија *род* кај именките

1. Именки од м.р.:

а) Именки од м.р. на кои правилно им е одреден родот: *авион, сок, сладолед* (К6/поч.р. К1/1), *син, новинар, стол, воз* (К9/поч.р. К1/1) и сл.

б) Именки од м.р. што се групирани како именки од женски род:

- *маж/ мажи* (К12/поч.р. К1/8);
- *авиони* (К4/поч.р.К2/4); и
- *столи* (К4/поч.р.К2/4).

в) Именки од м.р. што се групирани како именки од среден род:

- *денов/ денови* (К13/поч.р. К1/8);
- *мажито/мажита* (К8/поч.р. К1/8);
- *стол* (К10/поч.р. К1/1);
- *столови* (К18/поч.р.К2/4); и
- *столи* (К20/поч.р.К2/4);
- *новинар* (К10/поч.р. К1/1);
- *ресторнто/ресторантито* (К12/поч.р. К1/8);
- *сенавич* (К13/поч.р. К1/1);
- *сладоледи* (К4/поч.р.К2/4);
- *соки* (К4/поч.р.К2/4);
- *сокови* (К18/поч.р.К2/4);
- *возови* (К18/поч.р.К2/4); и
- *синови* (К18/поч.р.К2/4).

1. Именки од ж.р.:

а) Именки од ж.р. на кои правилно им е одреден родот: *сестра* (К15/поч.р. К1/1), *земја, жена, аптека, продавница, кока-кола, книга* (К14/поч.р. К1/1) и сл.

б) Именка од ж.р. што е групирана како именка од ср.р.:

- *аптекито/ аптекита* (К8/поч.р. К1/8).

2. Именки од ср.р.:

а) Именки од ср.р. на кои правилно им е одреден родот: *маче* (К2/поч.р. К1/1), *кафе, куче, пенкало* (К18/поч.р. К1/1), *село* и сл.

б) Именки од ср.р. што се групирани како именки од женски род:

- *здолниште/ здолништа* (К1, К2, К3, К4, К5, К6, К14, К15, К16, К17, К18/поч.р. К1/8);

- *дечата/ дечите* (К18/поч.р. К1/8);

децата/ деците (К7, К8, К9/поч.р. К1/8);

- *селата/селите* (К7, К8, К9/поч.р. К1/8) и *села* (К2, К4/поч.р.К2/4);

- *мачиња* (К2, К4/поч.р.К2/4); и

- *кучи* (К4/поч.р.К2/4).

3.4.2 Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија број кај именките

1. Множинските форми на именките од сите родови направени со наставката *-ови (-еви)*:

а) Правилно употребени множински форми на именките од м.р. со *-ови (-еви)*: *градови* (К4/поч.р. К1/2), *ножови, столови, возови, синови* (К9/поч.р.К2/5), *сокови, денови* и сл.

б) Неправилно употребени множински форми од сите родови со *-ови (-еви)*:

- *таткови* (К8, К9, К10, К12, К13, К16/поч.р.К1/2);
- *дедови* (К7, К8, К9, К10, К13, К14, К15/поч.р. К1/2);
- *братови* (К8, К9, К11, К14, К15/поч.р. К1/2);
- *јазикови* (К8, К9/поч.р. К1/2);
- *подароциови* (К13/поч.р. К1/3);
- *песокови* (К21/поч.р.К2/11)
- *мажеви* (К18/поч.р.К2/3); (И40/поч.р. А1/8), но и *мажеови* (К6/поч.р. К1/8)
- *сладови* (К3, К9, К11, К15/поч.р.К2/4) и *сладолеви* (К14/поч.р.К2/4);
- *калови* (К12, К19, К20, К21, К22/поч.р.К2/11);
- *вестови* (К20, К21, К22/поч.р.К2/11);
- *ноќови* (К8, К19, К20, К21/поч.р.К2/11);
- *селови* (К15, К16/поч.р.К2/11); (И27, И28, И29, И47, И51, И53, И59, И64, И68, И77, И86, И100/поч.р. А1/8);
- *имеви* (К12/поч.р. К1/2);
имови (К11, К18/поч.р. К1/2); и
- *семејствови* (К9, К14/поч.р. К1/2).

1а. Множинските форми на именките од м.р. направени со наставката –и:

а) Правилно употребени множински форми со –и: *прозорци, професори, ресторани, компјутери* (К6/поч.р. К1/8), *мажи, авиони, новинари, сладоледи, месеци* (К10/поч.р.К2/2) и сл.

б) Неправилно употребени множински форми со –и:

- *деди* (К12/поч.р. К1/2);
- *брати* (К7, К18/поч.р. К1/2);
браци (К2, К4, К12, К21/поч.р.К2/3); (К21/поч.р.К2/5);
- *гради* (за градови) (К12, К16, К17/поч.р. К1/2);
- *јазики* (К6, К7, К12, К16, К17/поч.р. К1/2);
- *подароки* (К5, К6, К12/поч.р. К1/3)
- *столи* (К12/поч.р. К1/3);

- (К4, К7, К15, К17, К18, К20/поч.р.К2/4);
- *дени* (К17/поч.р.К2/2);
- *часи* (К17/поч.р.К2/2);
- *вози* (К8, К9, К11, К12/поч.р. К1/4);
(К1, К2, К4, К5, К8, К13, К20, К21/поч.р.К2/4);
- *соки* (К2, К4, К5, К20/поч.р.К2/4); и
- *сини* (К2, К4, К20/поч.р.К2/4);
(К2, К4, К20, К21, К22/поч.р.К2/5).

1. Множинските форми на именките од ж.р.:

а) Правилно употребени множински форми на именките од ж.р.: *жени, аптеки, продавници, мајки, земји, сестри, колешки* (К8/поч.р. К1/2), *пријателки, новинарки, книги, години, недели* (К2/поч.р.К2/2) и сл.

б) Неправилно употребени множински форми на именките од ж.р.:

- *раке* (К7/поч.р.К2/9);
раки (К2, К4, К21/поч.р.К2/11);
- *ноги* (К1, К12, К13, К19/поч.р.К2/11); (К5, К11/поч.р.К2/9); и
- *книги* (К4, К5, К11, К12/поч.р.К2/11); (К2, К5, К11/поч.р.К2/4).

2. Множинските форми на именките од ср.р.:

а) Правилно употребени множински форми на именките од ср.р.: *деца, села, семејства* (К12/поч.р. К1/2), *имиња, кучиња, пенкала, мачиња, кафиња* (К3/поч.р.К2/4) и сл.

б) Неправилно употребени множински форми на именките од ср.р.:

- *има* (за *имиња*) (К15, К16/поч.р. К1/2);
- *деци* (К7, К8, К9/поч.р. К1/2, 8); (К14, К18/поч.р.К2/11);
(К21/поч.р.К2/3); (И18, И59/поч.р. А1/8);
дета (К15/поч.р. К1/2); (К6/поч.р. К1/8); (К4/поч.р.К2/5); (И4,
И21, И31, И47, И56, И86, И96/поч.р. А1/8);
деце (К13/поч.р. К1/2); (К2, К4, К18/поч.р.К2/3); (И86, И107,
И110/поч.р. А1/8);
децса (К15/поч.р.К2/3);

- детса* (К2, К3/поч.р. К1/2); (К3, К6, К8/поч.р.К2/3); (И109, И116, И127, И129/поч.р. А1/8);
- детца* (К12/поч.р. К1/8); (К5, К7, К11, К14/поч.р.К2/3, 5); (К6/поч.р.К2/5); (К11/поч.р.К2/11); (И92, И120, И144, И148/поч.р. А1/8);
- *сели* (К7, К8, К9/поч.р. К1/8); (К20/поч.р.К2/4); (К2, К4/поч.р.К2/11); (И18, И49, И66, И97, И118, И147/поч.р. А1/8);
 - *мача* (К1, К5, К11, К12/поч.р.К2/4);
 - *кучи* (К17/поч.р.К2/4, 5); (К20/поч.р.К2/4); (К7, К8, К20/поч.р.К2/4);
 - *пенкали* (К7, К17, К20/поч.р.К2/4);
пенкалони (К5/поч.р.К2/4);
 - *кафи* (К17, К20/поч.р.К2/4); и
 - *лициња* (К13, К19/поч.р.К2/11).

3.4.3 Решенија и јазични отстапки во рамките на граматичката категорија *определеност* кај именките

1. Определување на именките од м.р.:

а) Правилно членувани именски форми: *авионот – авионите, денот – деновите, ресторанот – рестораните, компјутерот – компјутерите, мажот – мажите, ножовите* (К12/поч.р.К2/11), *столовите, ручекот, песоците, ѓубрето* (И6/поч.р. А2/6) и сл.

б) Неправилно членувани именски форми:

- *мажито* (К8/поч.р. К1/8);
мажита (К8, К12/поч.р. К1/8);
- *човекто* (К4/поч.р.К2/8); и
човекте (К15/поч.р.К2/11);

2. Определување на именките од ж.р.:

а) Правилно членувани именски форми: *жената - жените, аптеката – аптеките* (К12/поч.р. К1/8), *продавницата - продавниците, банките, книгите, собите* (И67/поч.р. А2/6) и сл.

б) Неправилно членувани именски форми или неправилно употребен член:

- *аптекито - аптекита* (К8/поч.р. К1/8);
- *љубовот* (К3, К4, К5, К8, К9, К12, К13, К14, К15, К16, К17, К18/поч.р. К1/5);
љубовто (К2/поч.р. К1/5);
- *учителва,-на, -та* (К15/поч.р. К1/7);
- *книгито* (К9, К10, К16/поч.р.К2/11);
- *сobotи* (И13/поч.р.А2/6);
сobито (И31, И103/поч.р.А2/6); и
сobита (И126/поч.р.А2/6).

3. Определување на именките од ср.р.:

а) Правилно членувани именски форми: *детето - децата, кучето - кучињата, селото – селата, очите* (К13/поч.р.К2/11), *имињата, ушите* (К10/поч.р.К2/11) и сл.

б) Неправилно членувани именски форми:

- *селите* (К7, К8, К9/поч.р. К1/8); (К2/поч.р.К2/11);
(И49, И66/поч.р. А1/8);
селовите (К15, К16/поч.р.К2/11);
- *овошјете* (К1, К12, К13/поч.р. К1/5);
- *сонцете* (К2, К5, К6, К12, К16/поч.р. К1/5);
- *пилеве, -не* (К13/поч.р. К1/7);
- *здолништете* (К1, К4, К8, К15, К16, К17, К18/поч.р. К1/8);
- *писмите* (К13, К17/поч.р.К2/11);
- *џубретот* (И42, И58/поч.р.А2/6);
џубреот (И47/поч.р.А2/6);
џубрета (И88/поч.р.А2/6); и
џубрете (И101, И114, И115, И130, И151/поч.р.А2/6).

При анализирањето на јазичните отстапки од тестовите по македонски јазик како странски, забележавме дека поголемиот дел од јазичните отстапки се направени од страна на студенти што го учат македонскиот јазик како странски, а чиј мајчин јазик не е словенски јазик. Ова укажува на фактот дека појавата на одделни јазични отстапки се должи на мајчиниот јазик на студентите. Меѓутоа постојат и такви јазични отстапки што беа забележани при писменото изразување од страна на студентите од турското говорно подрачје, а притоа, не беа забележани во тестовите на студентите од другите јазични подрачја. Од оваа причина, но и од поседувањето на голем број тестови од студентите со турски мајчин јазик, како и од фактот што за турскиот јазик не е својствена граматичката категорија *род*, се решивме да ги издвоиме нивните јазичните отстапки. На овој начин, се докажаа разликите во јазичниот систем на двата јазика.

Нашата анализа на тестовите на студентите од Турција, уште покажа дека и покрај тоа што постојат јазични отстапки, коишто се специфични само за овие студенти, сепак добар дел од јазичните отстапки, коишто се однесуваат на граматичките категории *број* и *определеност*, се слични или исти отстапки, како и отстапките направени од студентите со некој друг мајчин јазик. Што значи, употребата на наставките за образување на множински форми, како и употребата на постпозитивниот член, можат да предизвикаат тешкотија при усвојувањето и при учењето на македонскиот јазик, како за студентите од другите јазични подрачја, така и за студентите чиј мајчин јазик е турскиот.

Така, во примерите од одделни тестови на студентите од Турција забележавме дека неретко се додава членот *-те* (чијашто служба е определување на множинските форми), на именките со завршок *-е*. На пример: *ѓубрете* (И101, И114, И115, И130, И151/поч.р.А2/6); *овошјете* (К1, К12, К13/поч.р. К1/5); *сонцете* (К2, К5, К6, К12, К16/поч.р. К1/5); *здолништете* (К1, К4, К8, К15, К16, К17, К18/поч.р. К1/8).

Во рамките, пак, на граматичката категорија *број*, од тестовите на студентите од Турција забележавме дека најчесто употребувана наставка за образување множински форми, е наставката *-ови*: *песокови* (К21/поч.р.К2/11); *мажеови* (К6/поч.р.К1/8); *сладови* (К3, К9, К11, К15/поч.р.К2/4); *вестови* (К20, К21, К22/поч.р.К2/11); *нокови* (К8, К19, К20, К21/поч.р.К2/11) и др.

Заклучок

При учење странски јазик, независно од мајчиниот јазик на оној што го учи и го усвојува странскиот јазик, отстапките и пропустите се неизоставена и очекувана фаза од комплексниот процес на учење. Па така, во однос на појавата на отстапки и на пропусти во процесот на усвојувањето и на учењето на странскиот јазик, постојат различни ставови.

Како што е наведено во Заедничката европска референтна рамка за јазиците, *грешките* се јавуваат поради еден „меѓујазик“, една поедноставена или искривена претстава за целната компетенција. Кога ученикот прави грешки, неговата изведба е навистина во согласност со неговата компетенција, во која се развиени карактеристики различни од оние норми на странскиот јазик. Од друга страна, *пропусти* во изведбата се јавуваат кога еден корисник/ученик (а тоа може да му се случи и на роден говорител) не ги активира своите компетенции на правилен начин (Заедничка европска референтна рамка за јазиците, *Грешки и пропусти*, 2012:151).

Според Рамката, постојат повеќе ставови околу појавата на грешки и на пропусти во изведбата. Тие ставови се:

- грешките и пропустите претставуваат доказ дека наставниот материјал не е доволно научен;
- грешките и пропустите се доказ дека наставата не е доволно ефективна;
- грешките и пропустите значат и дека корисникот/ученикот на јазикот е подготвен да комуницира и покрај ризиците;
- грешките претставуваат преоден производ на тоа што студентот развива меѓујазик и којшто ќе постои сè додека не се постигне целосна компетенција во странскиот јазик;
- пропустите се неизбежни во целата јазична употреба, вклучувајќи ја и онаа на родените говорители (сп. Заедничка европска референтна рамка за јазиците, *Грешки и пропусти*, 2012:151).

Во однос, пак, на поправањето на грешките и на пропустите Рамката наведува дека:

- наставникот треба да направи корекција на направената грешка веднаш по нејзината појава;
- учениците треба системски да се поттикнуваат веднаш меѓусебно да се поправаат, сè со цел, да се искоренат грешките;
- сите системски грешки треба да бидат регистрирани и да се поправаат, а без притоа, да се спречи комуникацијата (преку раздвојување на развојот на точноста од развојот на течноста во зборувањето);
- грешките не би требало само да се регистрираат, туку во погоден миг и да се анализираат и да се објаснуваат;
- пропустите, коишто претставуваат лапсуси би требало да се занемарат, но системските грешки би требало да се искоренат;
- грешките би требало да се поправаат само тогаш кога ѝ пречат на комуникацијата;
- грешките би требало да се прифатат како „преоден меѓујазик“ и да се игнорираат (Заедничка европска референтна рамка за јазиците, *Грешки и пропусти*, 2012:151).

Во нашиот труд направивме регистрирање и анализа на отстапките и на пропустите направени од страна на студенти со различен мајчин јазик. Водејќи се според мајчиниот јазик на студентите, анализата беше поделена на четири дела. Првиот дел од анализата ги опфати заедничките отстапки што ги забележавме во анализираните тестови по македонски јазик за странци (ТЕМАК, Испит по предметот македонски јазик за странци, А1- и А2-ниво и Контролните тестови 1 и 2), а овие отстапки се направени од страна на странци што го учат македонскиот јазик и се јавуваат независно од нивниот мајчин јазик. Во вториот дел од анализата беа опфатени решенијата и јазичните отстапки направени само од страна на студенти чиј мајчин јазик припаѓа во групата словенски јазици (*бугарски, полски, руски, словачки, словенечки, српски, украински, хрватски* и

чешки). При учење и при усвојување на кој било странски јазик секогаш е присутно и влијанието на мајчиниот јазик на оној што учи. Оваа констатација особено се однесува за студентите чиј мајчин јазик е некој словенски јазик, а го учат и го усвојуваат македонскиот јазик како странски. Третиот дел од анализата ги опфаќа решенијата и јазичните отстапки направени од страна на студенти чиј мајчин јазик е несловенски јазик (*албански, англиски, грчки, корејски, романски, турски и француски*), при што, со ваквата анализа се докажа фактот дека потешко е да се учи македонскиот јазик како странски, во случај кога мајчиниот јазик на студентот не е сроден со македонскиот јазик. Во последниот дел од анализата, пак, беа опфатени решенијата и јазичните отстапки направени само од страна на студентите чиј мајчин јазик е турскиот, а што не се среќаваат во писменото изразување (тестовите) на студентите од друго говорно подрачје. Како што може да се востанови, овој дел претставува подгрупа на претходниот дел, но го изделивме како посебен од две причини:

1. Првата причина е поседувањето голем број тестови (351) од споменатите студенти; и
2. Втората причина се однесува на јазичниот систем на турскиот јазик, односно, на фактот дека за турскиот јазик не е својствена граматичката категорија *род*.

Ваквата поделба на анализата, направена според мајчиниот јазик на студентите што го учат македонскиот јазик како странски, не е случајна.

Така, на студенти со бугарски мајчин јазик, а кои го учат македонскиот како странски, би им било полесно да ги усвојат граматичките категории *род* и *број*, па и *определеност* (со посветување повеќе внимание околу морфемите *-ов* и *-он*). Граматичките категории *род* и *број*, полесно би биле усвоени и од страна на студенти чиј мајчин јазик е некој друг словенски јазик. Но, токму ова нè наведува да мислиме дека поголемо внимание треба да се посвети при учење на граматичката категорија *определеност*, од страна на студенти за чиј мајчин јазик не е својствена оваа категорија.

Сепак, ваквите ставови не можат да важат и за студенти со мајчин јазик кој не е словенски. Во ваквите случаи, треба да се посвети еднакво внимание при учење на сите граматички категории на именките (особено онаму каде што се

пројавила тешкотија), тргнувајќи од фактот дека јазичниот систем на македонскиот јазик и на некој друг несловенски јазик, значително се разликува. По аналогија на наведеното, студентите чиј мајчин јазик е несловенски, треба да посветат повеќе време и труд со цел да се здобијат со компетенции за граматичките категории на именките во македонскиот јазик.

Според резултатите добиени од двата контролни теста, од ТЕМАК-тестовите и од Испитите по предметот македонски јазик за странци, за А1- и за А2-ниво, се покажа дека се јавуваат јазични отстапки и пропусти при усвојувањето на трите граматички категории кај именките, а меѓу нив, главно, може да се издвои мешањето на наставките и употребата на членот.

Анализата уште покажа дека често се отстапува во рамките на *родот* во случаи кога дадените именки претставуваат исклучок во македонскиот јазик, како што се, на пример, именките од женски род чиј завршок е согласка (*љубов, пролет*) и сл.

Многу често се отстапува во случаи кога треба да се направи множинска форма од еднослојните именки од машки род. Во ваквите случаи студентите често употребуваат наставка за добивање множинска форма од повеќесложна именка од машки род (наместо *столови*, пишуваат *столи*). Веројатно ова отстапување се должи на пофреквентната употреба на наставката *-и*, во однос на наставката *-ови*.

Сепак, најчести отстапувања беа забележани при граматичката категорија *определеност*. Како што е наведено во граматиката на Конески (Бл. Конески, 2004:228), употребата на членските морфеме зависи од крајниот вокал на именката, без оглед на нејзиниот *род* и *број* (*слугата, селото, овците*), но само до извесен степен употребата на одделните членски морфеме е обусловена со *родот* и *бројот* на именката (*полетот, пролетта*). Што значи, постојат разлики во соодносот на именките од машки и од женски род што завршуваат на согласка, но токму поради оваа причина, на именка од женски род, која претставува исклучок во македонскиот јазик, често се случува да биде додадена морфема чија употреба е родово обусловена (морфема за именките од машки род), при што, се добива, на пример: *љубовот*.

Овде треба да се нагласи дека голема улога во наставата по странски јазик ја имаат вежбите што се применуваат за проверка на познавањата на јазикот. Нашата анализа покажа дека вежбите во кои е застапено едно барање, им се полесни за решавање на студентите што го учат македонскиот јазик како странски, првпат, отколку, вежбите во кои се застапени повеќе барања. Оттука, може да се констатира дека при почетното усвојување е потребно да се применуваат поедноставни вежби, а како се повеќе се навлегува во сложеноста на наставата, така постепено треба да се даваат посложени вежби.

Затоа, при подготвување вежби за која било граматичка категорија секогаш треба да се подготвуваат повеќе вежби, како со едно барање, така и со повеќе барања, зашто не се знае за кои студенти ќе биде наменет еден учебник.

Според Рамката, *вежбите*, односно, *задачите* претставуваат централен дел на многу наставни планови, учебници, прирачници и тестови, иако честопати формата им е различно приспособена во зависност од тоа дали се наменети за учење или за тестирање. Ваквите задачи треба да бидат насочени кон некоја цел, а меѓу другото, треба да бидат извлечени од реалниот живот и да се избираат според потребите на ученикот надвор од класот, во личниот и во јавниот домен или во врска со поконкретни професионални или образовни потреби (сп. Заедничка европска референтна рамка за јазиците, *Задачите и нивната улога во наставата по јазик*, 2012:153).

Рамката споменува и таканаречени „педагошки“ задачи, коишто се извршуваат во наставата, а чија основа е социјалната и интерактивната природа во непосредноста на класната настава. Ваквите *педагошки задачи* се индиректно поврзани со задачите од реалниот живот и со потребите на ученикот, а целта им е да се развие комуникациска компетенција базирана врз она што го знаеме или што мислиме дека го знаеме, општо, за процесот на учење јазик и конкретно, за процесот на усвојување јазик. Целта на таканаречените *педагошки задачи* е активно да ги вовлечат учениците во логичната комуникација (Заедничка европска референтна рамка за јазиците, *Задачите и нивната улога во наставата по јазик*, 2012:153).

Според Рамката, *задачите*, без оглед на тоа дали го одразуваат вистинскиот живот, или пред сè, имаат „педагошка“ природа, се комуникациски во смисла на

тоа што од учениците се бара да разбираат, да пренесуваат и да изразуваат значење за да постигнат некоја комуникациска цел (Заедничка европска референтна рамка за јазиците, *Задачите и нивната улога во наставата по јазик*, 2012:154).

Кон сето ова ќе наведеме и:

- 1) Кога станува збор за граматичката категорија *род*, особено треба да се посвети внимание на завршокот на именките, со оглед на фактот што нема по еден одделен завршок за секој род одделно. Потоа, треба да им се посвети поголемо внимание на студентите чиј мајчин јазик не познава граматички род (како што е турскиот), за кои треба да има поголем број вежби за усвојување на родот кај именките.
- 2) За полесно усвојување на граматичката категорија *број*, најпрвин е потребно да има вежби во кои ќе се бара менување на граматичките форми на именките од еднина во обична множина, но и обратно, од обичната множина во еднина. Секако треба да бидат застапени и вежби со избројана и со збирна множина, во поголем број, така што тоа би довело до помал степен на мешање на наставките.
- 3) Со оглед на фактот што постпозитивниот член во македонскиот јазик е една од најважните негови специфичности, а членските наставки (за определност) се врзуваат и со родот на именките, треба особено да се посвети внимание за кои студенти се подготвуваат вежбите. Се разбира дека при усвојувањето на граматичката категорија *определеност* треба да се усвојат и членските наставки со кои се изразува просторност (-ов, -ва, -во, -ве, -ве, -ва; односно: -он, -на, -но, -не, -не, -на).

Покрај усвојувањето на членските наставки и усвојувањето на граматичките категории кај именките воопшто, важна е компетенцијата во однос на граматичките категории и во рамките на именската група, но и во рамките на именка во реченица.

Со тоа се отвора можност за понатамошни научни истражувања.

Скратеници

T1/ср.р/1 –Тест по македонски јазик како странски - ТЕМАК; Бр. 1⁴⁹;
Средно рамниште; Вежба бр. 1;

T1/ср.р/2 –Тест по македонски јазик како странски - ТЕМАК; Бр. 1; Средно
рамниште; Вежба бр. 2;

T1/ср.р/3 – Тест по македонски јазик како странски - ТЕМАК; Бр. 1; Средно
рамниште; Вежба бр. 3;

T2/ср.р/1 – Тест по македонски јазик како странски - ТЕМАК; Бр. 2;
Средно рамниште; Вежба бр. 1;

T2/ср.р/2 – Тест по македонски јазик како странски - ТЕМАК; Бр. 2;
Средно рамниште; Вежба бр. 2;

T2/ср.р/3 – Тест по македонски јазик како странски - ТЕМАК; Бр. 2;
Средно рамниште; Вежба бр. 3;

T3/ср.р/1 – Тест по македонски јазик како странски - ТЕМАК; Бр. 3;
Средно рамниште; Вежба бр. 1;

T3/ср.р/2 – Тест по македонски јазик како странски - ТЕМАК; Бр. 3;
Средно рамниште; Вежба бр. 2;

T3/ср.р/3 – Тест по македонски јазик како странски - ТЕМАК; Бр. 3;
Средно рамниште; Вежба бр. 3;⁵⁰

И1/поч.р.А1/7 – Испит по предметот македонски јазик како странски
јазик – Универзитет „Гоце Делчев“, Штип; Бр. 1; Почетно рамниште; А1-ниво;
Вежба бр. 7;

И1/поч.р.А1/8 – Испит по предметот македонски јазик како странски
јазик– Универзитет „Гоце Делчев“, Штип; Бр. 1; Почетно рамниште; А1-ниво;
Вежба бр. 8;

И2/поч.р.А1/7 – Испит по предметот македонски јазик како странски
јазик– Универзитет „Гоце Делчев“, Штип; Бр. 2; Почетно рамниште; А1-ниво;
Вежба бр. 7;

⁴⁹ Тестовите се подредени по случаен избор.

⁵⁰ За економичност во трудот се напишани скратениците само на првите тестови, а во анализата беа употребени 43 теста.

И2/поч.р.А1/8 – Испит по предметот македонски јазик како странски јазик– Универзитет „Гоце Делчев“, Штип; Бр. 2; Почетно рамниште; А1-ниво; Вежба бр. 8;

И3/поч.р.А1/7 – Испит по предметот македонски јазик како странски јазик– Универзитет „Гоце Делчев“, Штип; Бр. 3; Почетно рамниште; А1-ниво; Вежба бр. 7;

И3/поч.р.А1/8 – Испит по предметот македонски јазик како странски јазик– Универзитет „Гоце Делчев“, Штип; Бр. 3; Почетно рамниште; А1-ниво; Вежба бр. 8;⁵¹

И1/поч.р.А2/6 – Испит по предметот македонски јазик како странски јазик– Универзитет „Гоце Делчев“, Штип; Бр. 1; Почетно рамниште; А2-ниво; Вежба бр. 6;

И1/поч.р.А2/12 – Испит по предметот македонски јазик како странски јазик– Универзитет „Гоце Делчев“, Штип; Бр. 1; Почетно рамниште; А2-ниво; Вежба бр. 12;

И2/поч.р.А2/6 – Испит по предметот македонски јазик како странски јазик– Универзитет „Гоце Делчев“, Штип; Бр. 2; Почетно рамниште; А2-ниво; Вежба бр. 6;

И2/поч.р.А2/12 – Испит по предметот македонски јазик како странски јазик– Универзитет „Гоце Делчев“, Штип; Бр. 2; Почетно рамниште; А2-ниво; Вежба бр. 12;

И3/поч.р.А2/6 – Испит по предметот македонски јазик како странски јазик– Универзитет „Гоце Делчев“, Штип; Бр. 3; Почетно рамниште; А2-ниво; Вежба бр. 6;

И3/поч.р.А2/12 – Испит по предметот македонски јазик како странски јазик– Универзитет „Гоце Делчев“, Штип; Бр. 3; Почетно рамниште; А2-ниво; Вежба бр. 12;⁵²

⁵¹ Во анализата се опфатени 156 теста од *Испитот по предметот македонски јазик за странски за А1-ниво*.

⁵² Во анализата се опфатени 155 теста од *Испитот по предметот македонски јазик за странски за А2-ниво*.

К2/поч.р.К1/8 – Контролен тест – Универзитет „Гоце Делчев“, Штип; Бр. 2; Турција; Почетно рамниште; Контролен тест 1; Вежба бр. 8;⁵³

К1(Гр)/поч.р. К1/1 – Контролен тест; Бр. 1 (Грција); Почетно рамниште; Контролен тест 1; Вежба бр. 1

К1(Гр)/поч.р. К1/2 – Контролен тест; Бр. 1 (Грција); Почетно рамниште; Контролен тест 1; Вежба бр. 2;

К1(Гр)/поч.р. К1/3 – Контролен тест; Бр. 1 (Грција); Почетно рамниште; Контролен тест 1; Вежба бр. 3;

К1(Гр)/поч.р. К1/4 – Контролен тест; Бр. 1 (Грција); Почетно рамниште; Контролен тест 1; Вежба бр. 4;

К1(Гр)/поч.р. К1/5 – Контролен тест; Бр. 1 (Грција); Почетно рамниште; Контролен тест 1; Вежба бр. 5;

К1(Гр)/поч.р. К1/6 – Контролен тест; Бр. 1 (Грција); Почетно рамниште; Контролен тест 1; Вежба бр. 6;

К1(Гр)/поч.р. К1/7 – Контролен тест; Бр. 1 (Грција); Почетно рамниште; Контролен тест 1; Вежба бр. 7;

К1(Гр)/поч.р. К1/8 – Контролен тест; Бр. 1 (Грција); Почетно рамниште; Контролен тест 1; Вежба бр. 8;

К1(Бг)/поч.р.К1/1 – Контролен тест; Бр. 1 (Бугарија); Почетно рамниште; Контролен тест 1; Вежба бр. 1;

К1(Бг)/поч.р.К1/2 – Контролен тест; Бр. 1 (Бугарија); Почетно рамниште; Контролен тест 1; Вежба бр. 2;

К1(Бг)/поч.р.К1/3 – Контролен тест; Бр. 1 (Бугарија); Почетно рамниште; Контролен тест 1; Вежба бр. 3;

К1(Бг)/поч.р.К1/4 – Контролен тест; Бр. 1 (Бугарија); Почетно рамниште; Контролен тест 1; Вежба бр. 4;

К1(Бг)/поч.р.К1/5 – Контролен тест; Бр. 1 (Бугарија); Почетно рамниште; Контролен тест 1; Вежба бр. 5;

⁵³ Во анализата беа опфатени 18 теста од Контролниот тест 1 на студентите од Турција, од кои, 6 студенти беа тестирани на Филолошкиот факултет во Штип, а 12 студенти беа тестирани на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

К1(Бг)/поч.р.К1/6 – Контролен тест; Бр. 1 (Бугарија); Почетно рамниште;
Контролен тест 1; Вежба бр. 6;

К1(Бг)/поч.р.К1/7 – Контролен тест; Бр. 1 (Бугарија); Почетно рамниште;
Контролен тест 1; Вежба бр. 7;

К1(Бг)/поч.р.К1/8 – Контролен тест; Бр. 1 (Бугарија); Почетно рамниште;
Контролен тест 1; Вежба бр. 8;

К2(Бг)/поч.р.К1/1 – Контролен тест; Бр. 2 (Бугарија); Почетно рамниште;
Контролен тест 1; Вежба бр. 1;

К2(Бг)/поч.р.К1/2 – Контролен тест; Бр. 2 (Бугарија); Почетно рамниште;
Контролен тест 1; Вежба бр. 2;

К2(Бг)/поч.р.К1/3 – Контролен тест; Бр. 2 (Бугарија); Почетно рамниште;
Контролен тест 1; Вежба бр. 3;

К2(Бг)/поч.р.К1/4 – Контролен тест; Бр. 2 (Бугарија); Почетно рамниште;
Контролен тест 1; Вежба бр. 4;

К2(Бг)/поч.р.К1/5 – Контролен тест; Бр. 2 (Бугарија); Почетно рамниште;
Контролен тест 1; Вежба бр. 5;

К2(Бг)/поч.р.К1/6 – Контролен тест; Бр. 2 (Бугарија); Почетно рамниште;
Контролен тест 1; Вежба бр. 6;

К2(Бг)/поч.р.К1/7 – Контролен тест; Бр. 2 (Бугарија); Почетно рамниште;
Контролен тест 1; Вежба бр. 7;

К2(Бг)/поч.р.К1/8 – Контролен тест; Бр. 2 (Бугарија); Почетно рамниште;
Контролен тест 1; Вежба бр. 8;

К1(Сл)/поч.р.К1/1 - Контролен тест; Бр. 1 (Словенија); Почетно рамниште;
Контролен тест 1; Вежба бр. 1;

К1(Сл)/поч.р.К1/2 - Контролен тест; Бр. 1 (Словенија); Почетно рамниште;
Контролен тест 1; Вежба бр. 2;

К1(Сл)/поч.р.К1/3 - Контролен тест; Бр. 1 (Словенија); Почетно рамниште;
Контролен тест 1; Вежба бр. 3;

К1(Сл)/поч.р.К1/4 - Контролен тест; Бр. 1 (Словенија); Почетно рамниште;
Контролен тест 1; Вежба бр. 4;

К1(Сл)/поч.р.К1/5 - Контролен тест; Бр. 1 (Словенија); Почетно рамниште; Контролен тест 1; Вежба бр. 5;

К1(Сл)/поч.р.К1/6 - Контролен тест; Бр. 1 (Словенија); Почетно рамниште; Контролен тест 1; Вежба бр. 6;

К1(Сл)/поч.р.К1/7 - Контролен тест; Бр. 1 (Словенија); Почетно рамниште; Контролен тест 1; Вежба бр. 7;

К1(Сл)/поч.р.К1/8 - Контролен тест; Бр. 1 (Словенија); Почетно рамниште; Контролен тест 1; Вежба бр. 8;

К2(Сл)/поч.р.К1/1 - Контролен тест; Бр. 2 (Словенија); Почетно рамниште; Контролен тест 1; Вежба бр. 1;

К2(Сл)/поч.р.К1/2 - Контролен тест; Бр. 2 (Словенија); Почетно рамниште; Контролен тест 1; Вежба бр. 2;

К2(Сл)/поч.р.К1/3 - Контролен тест; Бр. 2 (Словенија); Почетно рамниште; Контролен тест 1; Вежба бр. 3;

К2(Сл)/поч.р.К1/4 - Контролен тест; Бр. 2 (Словенија); Почетно рамниште; Контролен тест 1; Вежба бр. 4;

К2(Сл)/поч.р.К1/5 - Контролен тест; Бр. 2 (Словенија); Почетно рамниште; Контролен тест 1; Вежба бр. 5;

К2(Сл)/поч.р.К1/6 - Контролен тест; Бр. 2 (Словенија); Почетно рамниште; Контролен тест 1; Вежба бр. 6;

К2(Сл)/поч.р.К1/7 - Контролен тест; Бр. 2 (Словенија); Почетно рамниште; Контролен тест 1; Вежба бр. 7;

К2(Сл)/поч.р.К1/8 - Контролен тест; Бр. 2 (Словенија); Почетно рамниште; Контролен тест 1; Вежба бр. 8;⁵⁴

К1/поч.р.К2/1 – Контролен тест; – Универзитет „Кирил и Методиј“, Скопје; Бр. 1; Турција; Почетно рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 1;

К1/поч.р.К2/2 – Контролен тест; – Универзитет „Кирил и Методиј“, Скопје; Бр. 1; Турција; Почетно рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 2;

К1/поч.р.К2/3 – Контролен тест; – Универзитет „Кирил и Методиј“, Скопје; Бр. 1; Турција; Почетно рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 3;

⁵⁴ Во анализата беа опфатени 18 теста од Контролниот тест 1 на студентите од Словенија.

К2/поч.р.К2/9 – Контролен тест; – Универзитет „Кирил и Методиј“, Скопје; Бр. 2; Турција; Почетно рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 9;

К2/поч.р.К2/10 – Контролен тест; – Универзитет „Кирил и Методиј“, Скопје; Бр. 2; Турција; Почетно рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 10;

К2/поч.р.К2/11 – Контролен тест; – Универзитет „Кирил и Методиј“, Скопје; Бр. 2; Турција; Почетно рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 11;⁵⁵

К1(Гр)/поч.р.К2/1 – Контролен тест; Бр. 1 (Грција); Почетно рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 1;

К1(Гр)/поч.р.К2/2 – Контролен тест; Бр. 1 (Грција); Почетно рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 2;

К1(Гр)/поч.р.К2/3 – Контролен тест; Бр. 1 (Грција); Почетно рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 3;

К1(Гр)/поч.р.К2/4 – Контролен тест; Бр. 1 (Грција); Почетно рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 4;

К1(Гр)/поч.р.К2/5 – Контролен тест; Бр. 1 (Грција); Почетно рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 5;

К1(Гр)/поч.р.К2/6 – Контролен тест; Бр. 1 (Грција); Почетно рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 6;

К1(Гр)/поч.р.К2/7 – Контролен тест; Бр. 1 (Грција); Почетно рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 7;

К1(Гр)/поч.р.К2/8 – Контролен тест; Бр. 1 (Грција); Почетно рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 8;

К1(Гр)/поч.р.К2/9 – Контролен тест; Бр. 1 (Грција); Почетно рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 9;

К1(Гр)/поч.р.К2/10 – Контролен тест; Бр. 1 (Грција); Почетно рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 10;

К1(Гр)/поч.р.К2/11 – Контролен тест; Бр. 1 (Грција); Почетно рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 11;

К2(Гр)/поч.р.К2/1 – Контролен тест; Бр. 2 (Грција); Почетно рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 1;

⁵⁵ Во анализата беа опфатени 22 теста од Контролниот тест 2 на студентите од Турција.

К2(Гр)/поч.р.К2/2 – Контролен тест; Бр. 2 (Грција); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 2;

К2(Гр)/поч.р.К2/3 – Контролен тест; Бр. 2 (Грција); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 3;

К2(Гр)/поч.р.К2/4 – Контролен тест; Бр. 2 (Грција); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 4;

К2(Гр)/поч.р.К2/5 – Контролен тест; Бр. 2 (Грција); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 5;

К2(Гр)/поч.р.К2/6 – Контролен тест; Бр. 2 (Грција); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 6;

К2(Гр)/поч.р.К2/7 – Контролен тест; Бр. 2 (Грција); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 7;

К2(Гр)/поч.р.К2/8 – Контролен тест; Бр. 2 (Грција); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 8;

К2(Гр)/поч.р.К2/9 – Контролен тест; Бр. 2 (Грција); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 9;

К2(Гр)/поч.р.К2/10 – Контролен тест; Бр. 2 (Грција); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 10;

К2(Гр)/поч.р.К2/11 – Контролен тест; Бр. 2 (Грција); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 11;⁵⁶

К1(Ру)/поч.р.К2/1 – Контролен тест; Бр. 1 (Русија); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 1;

К1(Ру)/поч.р.К2/2 – Контролен тест; Бр. 1 (Русија); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 2;

К1(Ру)/поч.р.К2/3 – Контролен тест; Бр. 1 (Русија); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 3;

К1(Ру)/поч.р.К2/4 – Контролен тест; Бр. 1 (Русија); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 4;

К1(Ру)/поч.р.К2/5 – Контролен тест; Бр. 1 (Русија); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 5;

⁵⁶ Во анализата беа опфатени 5 теста од Контролниот тест 2 на студентите од Грција.

К1(Ру)/поч.р.К2/6 – Контролен тест; Бр. 1 (Русија); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 6;

К1(Ру)/поч.р.К2/7 – Контролен тест; Бр. 1 (Русија); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 7;

К1(Ру)/поч.р.К2/8 – Контролен тест; Бр. 1 (Русија); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 8;

К1(Ру)/поч.р.К2/9 – Контролен тест; Бр. 1 (Русија); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 9;

К1(Ру)/поч.р.К2/10 – Контролен тест; Бр. 1 (Русија); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 10;

К1(Ру)/поч.р.К2/11 – Контролен тест; Бр. 1 (Русија); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 11;

К2(Ру)/поч.р.К2/1 – Контролен тест; Бр. 2 (Русија); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 1;

К2(Ру)/поч.р.К2/2 – Контролен тест; Бр. 2 (Русија); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 2;

К2(Ру)/поч.р.К2/3 – Контролен тест; Бр. 2 (Русија); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 3;

К2(Ру)/поч.р.К2/4 – Контролен тест; Бр. 2 (Русија); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 4;

К2(Ру)/поч.р.К2/5 – Контролен тест; Бр. 2 (Русија); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 5;

К2(Ру)/поч.р.К2/6 – Контролен тест; Бр. 2 (Русија); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 6;

К2(Ру)/поч.р.К2/7 – Контролен тест; Бр. 2 (Русија); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 7;

К2(Ру)/поч.р.К2/8 – Контролен тест; Бр. 2 (Русија); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 8;

К2(Ру)/поч.р.К2/9 – Контролен тест; Бр. 2 (Русија); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 9;

К2(Ру)/поч.р.К2/10 – Контролен тест; Бр. 2 (Русија); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 10;

К2(Ру)/поч.р.К2/11 – Контролен тест; Бр. 2 (Русија); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 11;

К1(Хр)/поч.р.К2/1 – Контролен тест; Бр. 1 (Хрватска); Почетно
рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 1;

К1(Хр)/поч.р.К2/2 – Контролен тест; Бр. 1 (Хрватска); Почетно
рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 2;

К1(Хр)/поч.р.К2/3 – Контролен тест; Бр. 1 (Хрватска); Почетно
рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 3;

К1(Хр)/поч.р.К2/4 – Контролен тест; Бр. 1 (Хрватска); Почетно
рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 4;

К1(Хр)/поч.р.К2/5 – Контролен тест; Бр. 1 (Хрватска); Почетно
рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 5;

К1(Хр)/поч.р.К2/6 – Контролен тест; Бр. 1 (Хрватска); Почетно
рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 6;

К1(Хр)/поч.р.К2/7 – Контролен тест; Бр. 1 (Хрватска); Почетно
рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 7;

К1(Хр)/поч.р.К2/8 – Контролен тест; Бр. 1 (Хрватска); Почетно
рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 8;

К1(Хр)/поч.р.К2/9 – Контролен тест; Бр. 1 (Хрватска); Почетно
рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 9;

К1(Хр)/поч.р.К2/10 – Контролен тест; Бр. 1 (Хрватска); Почетно
рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 10;

К1(Хр)/поч.р.К2/11 – Контролен тест; Бр. 1 (Хрватска); Почетно
рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 11;

К1(Сл)/поч.р.К2/1 – Контролен тест; Бр. 1 (Словенија); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 1;

К1(Сл)/поч.р.К2/1 – Контролен тест; Бр. 1 (Словенија); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 2;

К1(Сл)/поч.р.К2/1 – Контролен тест; Бр. 1 (Словенија); Почетно рамниште;
Контролен тест 2; Вежба бр. 3;

К2(Сл)/поч.р.К2/9 – Контолен тест; Бр. 2 (Словенија); Почетно рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 9;

К2(Сл)/поч.р.К2/10 – Контолен тест; Бр. 2 (Словенија); Почетно рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 10;

К2(Сл)/поч.р.К2/11 – Контолен тест; Бр. 2 (Словенија); Почетно рамниште; Контролен тест 2; Вежба бр. 11;⁵⁷

⁵⁷ Во анализата беа опфатени 11 теста од Контролниот тест 2 на студентите од Словенија.

Користена литература

Кирилица:

Алексова, Г. Бушовска, З., Ванева, М., Даниловска, М., Димова, В., Илијас, Ј., Јакимова, Г., Јовановска, Ј., Кадриу, В., Лазарова-Николовска, А., Марковска, З., Никодиновска, Р., Николовска, А., Николовска, В., Николовска, Н., Панева, Б., Стаменкоска, И., Стефаноски, М., Сулејмани, Б., Тоска, В., Трајкова, М. 2011: *Прирачник за наставата по немајчин јазик за наставниците во основното, средното и високото образование*, Скопје: Британски совет

Алексова, Г. 2012: *Суница – средно рамниште*, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“

Алексоска, Н. 2010: *Основни техники на „Фокус на формата“ (FonF) во наставата по странски јазици*, Литературен збор IV-VI, Скопје: Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература, стр. 147-151

Бабамова, Е. 2006: *Европското јазично портфолио како средство за развивање на самостојноста во учењето и плурикултуризмот*, Годишен зборник XXXII, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, стр.33-42

Бојковска, Ст. 2003: *Форми и средства во учењето на македонскиот јазик како странски*, Наставата по македонски јазик како странски: Состојби и перспективи, Скопје: 2-ри Август С - Штип, стр. 21

Бојковска, Ст., Алексова, Г. 2001: *Наставата по македонски јазик на Македонците во Албанија*, XXVII научна дискусија на МСМЈЛК, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, стр.267-272

Бојковска, Ст., Пандев, Д., Минова – Ѓуркова, Л., Цветковски, Ж. 2008: *Општа граматика на македонскиот јазик*, Скопје: Просветно дело АД

Боцевска, Љ. 2010: *Прв, втор, друг јазик: Македонско-хрватски споредби (Меѓународен собир на соработка)*, Годишен зборник XXXVI, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, стр.535-540

Бужаровска, Е. 2003: *Комуникативниот пристап во предавањето на македонски јазик како странски - Обработка на темпорално - аспектуалниот систем*, Наставата по македонски јазик како странски: Состојби и перспективи, Скопје: 2-ри Август С - Штип, стр. 53

Бужаровска, Е., Гочкова-Стојановска, Т. 1995: *Зборувате ли македонски? Почетен курс за странски (работна тетратка)*, Скопје: МЕДИС-информатика

Велјановска, К. 2003: *Фразеологијата во наставата по македонски јазик како странски*, Наставата по македонски јазик како странски: Состојби и перспективи, Скопје: 2-ри Август С - Штип, стр. 29

Веновска-Антевска, Сн. 2003: *Изучувањето на македонскиот јазик како странски од аспект на возраста*, Наставата по македонски јазик како странски: Состојби и перспективи, Скопје: 2-ри Август С - Штип, стр. 33

Видоески, Б. 1998: *Дијалектите на македонскиот јазик, Том 1*, Скопје: Македонска академија на науките и уметностите

Видоески, Б., Димитровски, Т., Конески, К., Угринова-Скаловска, Р. 2005: *Правопис на македонскиот литературен јазик*, Скопје: Просветно дело

Гајдова, У., Лаброска, В. 2000: *Ареалите на членската морфема кај именките од машки род во еднина што завршуваат на консонант (според картотеката на МДА)*, XXVI научна дискусија на XXXII МСМЈЛК, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, стр.203-215

Гочкова-Стојановска, Т. 2003: *Принципот на научноста во наставата по македонски јазик како странски*, Наставата по македонски јазик како странски: Состојби и перспективи, Скопје: 2-ри Август С - Штип, стр. 37

Гочкова-Стојановска, Т. 2003а: *Преглед на прирачниците по македонски јазик како странски*, Наставата по македонски јазик како странски: Состојби и перспективи, Скопје: 2-ри Август С - Штип, стр. 97

Гочкова-Стојановска, Т., Минова-Ѓуркова, Л., Пановска-Димкова, И. 2005: *Македонскиот јазик како странски: Примена на техниките за тестирање според европски стандарди*, Скопје: 2-ри Август С – Штип

Гочкова-Стојановска, Т. 2006: *Наставата по македонски јазик како странски од аспект на техниките за тестирање*, Литературен збор, Скопје: Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература, стр. 140-143

Гочкова-Стојановска, Т., Пановска-Димкова, И. 2012: *Божилак – почетно рамниште*, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“

Даскаловска, Н. 2010: *Екстензивното читање во функција на усвојување на вокабуларот на странски јазици*, Литературен збор IV – VI, Скопје: Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература, стр. 153-157

Даскаловска, Н. 2011: *Експлицитното и имплицитното усвојување на странските јазици*, Литературен збор I – VI, Скопје: Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература, стр.211-222

Делчева-Диздаревиќ, Ј. 2000: *Методиката на наставата по македонски јазик од I до IV одделение низ развојот на основното воспитание и образование во Македонија (докторска дисертација)*, Скопје.

Димитриевиќ, Б. 2003: *Мултимедиумско-интерактивна настава по македонски јазик за странски студенти*, Наставата по македонски јазик како странски: Состојби и перспективи, Скопје: 2-ри Август С - Штип, стр. 57

Дикро, О., Тодоров, Цв. 1987: *Енциклопедиски речник на науките за јазикот 1. Превод од француски и напмени: Проф. д-р Атанас Вангелов*, Скопје: Детска Радост

Дикро, О., Тодоров, Цв. 1987: *Енциклопедиски речник на науките за јазикот 2. Превод од француски и напмени: Проф. д-р Атанас Вангелов*, Скопје: Детска Радост

Доровски, И., Црвенковска, Е. 2008: *Лексикон на странски македонисти*, Скопје: Универзитет Св. Кирил и Методиј.

Дучевска, А. 2003: *Наставата по македонски јазик како странски во функција на нејзините цели*, Наставата по македонски јазик како странски: Состојби и перспективи, Скопје: 2-ри Август С - Штип, стр. 41

Дучевска, А. 2013: *Македонскиот јазик како странски (состојби - процеси - перспективи)*, Меѓународен собир на соработка, прв, втор, друг јазик:

Македонско - хрватски споредби. Зборник на трудови, Загреб: Национална фондација за наука, високо образование и технолошки развој, стр.56

Дучевска, А., Саздов, С. 2012: *Виножито – напреднато рамниште*, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“

Заедничка европска референтна рамка за јазици: учење, настава и оценување, 2012: Скопје, Универзитет Св. Кирил и Методиј.

Илиевска, Кр. 1996: *Рецепција на категоријата род во јазикот на малите деца*, Скопје: Јубилеен годишен зборник, XXII, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, стр.67

Илиевска, Кр. 1997: *Рецепција на категоријата број во јазикот на малите деца (во македонскиот и во другите словенски јазици)*, XXIII научна дискусија на XXIX МСМЈЛК, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, стр.13

Јаковлески, Д. 1986: *Некои искуства од учењето на македонскиот како втор јазик* (во училиштата во Охрид, Струга и Кичево), Литературен збор I, Скопје: Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература, стр.71-72

Јанева, М. 1992/93: *Предавање и изучување граматика*, Годишен зборник XVIII - XIX, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, стр.83-89

Јанкулоски, П. 1977: *Два + именка од м.р. во македонската литература*, Македонски јазик XXVIII, Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, стр.175-190

Кардалеска, Љ. 2012: *Воведување странски јазици на рана возраст – биолошки и социолошки фактори-*, Литературен збор IV-VI, Скопје: Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература, стр. 77-92

Колишевска, С., Зојческа, П. 1980: *Местото на мајчиниот јазик во наставата по странски јазици во основното училиште*, Литературен збор III, година XXVII, Скопје: Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература, стр.83-87

Конески, Бл. 2004: *Граматика на македонскиот литературен јазик*, Скопје: Просветно дело

Конески, К. 1983: *Адаптација на туѓите именки на самогласка (-о, -е, -а, -у) во српскохрватскиот и македонскиот литературен јазик*, Литературен збор V, година XXX, Скопје: Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература, стр.19-23

Конески, К. 1985: *Македонски јазик за странци, среден курс*, Скопје: Семинар за македонски јазик, литература и култура

Конески, К. 1995: *Зборообразувањето во современиот македонски јазик*, Скопје: Бона

Конески, К. 1999: *Правописен речник на македонскиот литературен јазик*, Скопје: Просветно дело

Кусевска, М., Митковска, Л. 1995: *Зборувате ли македонски? Почетен курс за странци (учебник)*, Скопје: МЕДИС-информатика

Лозаноски, Р. 2004: *Тестот како форма за проверување и вреднување на знаењата кај учениците*, Литературен збор I-III, Скопје: Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература, стр.101-107

Марков, Б. 1975: *Именки со значењето лице од женски пол во рускиот и македонскиот јазик*, Литературен збор I, година XXII, Скопје: Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература, стр.13-21

Марков, Б. 1977: *Обележувањето лице од машки и женски пол со иста флексија*, Литературен збор I, година XXIV, Скопје: Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература, стр. 17-25

Марков, Б. 1991: *Обележувањето и граматичкиот род на европеизмите во современите словенски јазици*, Годишен зборник XVII, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, стр.49-67

Марков, Б. 1994/95: *Некои особености сврзани со родот на именките во полскиот и македонскиот јазик*, Годишен зборник XX-XXI, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, стр.207-219

Минова-Ѓуркова, Л. 1973/74: *Зузана Тополињска: Граматика на именската фраза во македонскиот литературен јазик (род, број, посоченост)*, Македонски јазик (приказ), Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, стр.224-226

Минова-Ѓуркова, Л. 1985/86: *За врската меѓу завршокот на именката и нејзиното вклопување во јазичниот систем*, Годишен зборник XI – XII, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, стр. 247-254

Минова-Ѓуркова, Л. 2000: *Синтакса на македонскиот стандарден јазик*, Скопје: Магор

Минова-Ѓуркова, Л. 2005: *Полезен прирачник Лидија Тантуровска, Вежби и игри. Прирачник за учење македонски јазик како странски, Македонски јазик LVI, Скопје 2005. Games and Exercises. Handbook for the Acquisition of Macedonian as a Foreign Language. Skopje 2005: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, стр.279-282*

Минова-Ѓуркова, Л. 2006: *Македонски јазик за странци (курс за напреднати)*, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“

Минова-Ѓуркова, Л. 2007: *Грамматика на македонскиот стандарден јазик за странци*, Скопје: 2-ри Август С – Штип

Мирчев, К. 1963: *Историческа граматика на българския език, второ издание*, София: Държавно издателство „Наука и изкуство“

Митковска, Л. 2003: *Комуникативниот пристап во предавањето македонски јазик како странски: усогласување на структурите, темите и функциите*, Наставата по македонски јазик како странски: Состојби и перспективи, Скопје: 2-ри Август С - Штип, стр. 67

Мишевска Томиќ, О. 1973: *Присвојните модификатори и определеноста. Контрастивна анализа на англискиот, македонскиот и српскохрватскиот јазик – резиме*, Годишен зборник XXIV-XXV (резиме), Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, стр. 253-254

Најческа-Сидровска, М. 1977: *Дативот односно неговите синтаксички еквиваленти како определба на именката со современиот руски, српскохрватски, македонски и бугарски јазик*, Литературен збор I, година XXIV, Скопје: Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература, стр.39-48

Накев, С. 1979: *Тестирањето во наставата по странски јазик*, Литературен збор IV, година XXVI, Скопје: Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература, стр.67-78

Накев, С. 1981: *Граматика во наставата по странски (руски) јазик*, Годишен зборник VII, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, стр.141-153

Николовска, А. 2007: *За инцидентното и интенцијалното усвојување на вокабуларот во рамките на изучувањето на странските јазици*, Литературен збор I – III, Скопје: Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература, стр.121-126

Николовска, Е., Николовски, А. 1983: *Методика на наставата по македонски јазик во основното училиште*, Скопје: Студентски збор

Николовска, Е. 1986: *Македонскиот како втор јазик во основното училиште (за учениците Албанци и Турци)*, Литературен збор I, Скопје: Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература, стр.63-69

Октај, А. 2008: *Вовед во морфологија на турскиот јазик*, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“

Павлова, А. 2012: *Процеси и фази при усвојувањето на втор јазик (J2)-меѓујазик*, Литературен збор I-III, Скопје: Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература, стр. 57-66

Пандев, Д. 2003: *Споредбеноисторискиот метод во учењето на македонскиот јазик како странски*, Наставата по македонски јазик како странски: Состојби и перспективи, Скопје: 2-ри Август С - Штип, стр. 47

Панзова, В. 2003: *Науката како занает*, Скопје: Филозофски факултет

Пановска-Димкова, И., Гочкова-Стојановска, Т., 2010: *Македонскиот јазик како странски – во контекст на проектната соработка*, Годишен зборник XXXVI, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, стр.541-547

Паноска, Р., Цукески, А. 1970: *Македонски јазик за странци, почетен курс*, Скопје: Семинар за македонски јазик, литература и култура

Паноска, Р. 1994: *Методика на наставата по македонски јазик*, Скопје: Просветно дело

Петрова-Џамбазова, С. 2009: *За конкурентноста на еден вид збороред кај именската група (ИГ) во разговорниот јазик (под влијание на балканскиот јазичен контекст)*, Јазикот наш денешен XVIII, Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, стр.127-131

Петроска, Е. 2003: *Мултимедиумско учење на македонскиот јазик, Наставата по македонски јазик како странски: Состојби и перспективи*, Скопје: 2-ри Август С - Штип, стр. 75

Поварницина, М. 1991: *Кон категоријата определенот/неопределеност кај сопствените имиња во македонскиот литературен јазик во споредба со рускиот (месни имиња)*, XVIII научна дискусија на МСМЈЛК, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, стр.77-85

Поповска, С. 2008: *Хуманистички и други современи приоди во наставата по странски јазици. Тековни состојби: Потреба од промени во постоечките наставни парадигми*, Годишен зборник XXXIV, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј, Филолошки факултет „Блаже Конески“, стр.199-207

Прирачник за изведувачите и за оценувачите на тестот по македонски јазик како странски јазик – ТЕМАК - според потребите на целната група за средно рамниште, Универзитет „Св.Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје, 2008, стр. 9-10

Саздов, С. 2003: *Приближување на македонските предлози до странските проучувачи на македонскиот јазик*, Наставата по македонски јазик како странски: Состојби и перспективи, Скопје: 2-ри Август С - Штип, стр. 79

Саздов, С. 2007: *За граматичката категорија род во македонскиот и во англискиот јазик*, Годишен зборник XXXIII, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј, Филолошки факултет „Блаже Конески“, стр.197-201

Силјаноски, В. 1980: *За родот на именките во македонскиот јазик и во некои други јазици*, Литературен збор VI, година XXVII, Скопје: Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература, стр.47-55

Синадиновска, О. 2000: *Практикум за методика на наставата по македонски јазик во одделенска настава на основното училиште*, Скопје: Просветно дело

Софрониевски, В. 2012: *Дескриптивна грчка фонетика и морфологија на име*, Скопје: Филозофски факултет

Спасов, Љ., Веновска-Антевска, Сн., Каранфиловски, М. 2005: *Изучувањето на македонскиот јазик меѓу Македонците надвор од РМ*, Јазикот наш денешен XII, Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, стр.54-61

Станојчиќ, Ж., Поповиќ, Љ. 2004: *Граматика српског језика*, Београд, Завод за уџбенике и наставна средства

Стефанија, Др. 2012: *Конфликт на родот кај именките (Лабавата страна на граматичкиот род)*, XXXVIII научна конференција на МСМЈЛК, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, стр. 349-355

Стојковски, И. 2009: *Проблемот на интерференциите при изучувањето на македонскиот јазик во Полска и Украина* (докторска дисертација), Сосновјец

Стојменска-Елзесер, С. 2003: *Уметничколитературниот текст во наставата по македонски јазик како странски*, Наставата по македонски јазик како странски: Состојби и перспективи, Скопје: 2-ри Август С - Штип, стр. 83

Стојанов, Ст. 1983: *Граматика на съвременния български книжовен език*, София, Издателство на българската академия на науките

Сулејмани, Б. 2010: *Согласување меѓу подметот и прирокот по род во албанскиот и во македонскиот јазик – споредбена анализа*, Македонски јазик LXI, Скопје, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, стр.95-102

Тантуровска, Л. 2005: *Вежби и игри, Прирачник за учење македонски јазик како странски/Games and Exercises, Handbook for the Acquisition of Macedonian as a Foreign Language*, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј, Филолошки факултет „Блаже Конески“

Тантуровска, Л. 2005а: *Директниот и индиректниот објект во македонскиот стандарден јазик*, Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“

Тантуровска, Л. 2006: *Граматика на македонскиот стандарден јазик за странци од проф. Лилјана Минова-Ѓуркова*, приказ, Македонски јазик LVII, Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, стр.257-260

Тантуровска, Л., 2010: *Македонскиот јазик низ општествените промени*, Меѓународно списание „Филолошки студии“, Македонија, Россия, Slovenija, Hrvatska. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, <http://philologicalstudies.org/dokumenti/2010/vol1/1/R%20od-r%20Lidija%20Tanturovska.pdf>

Тантуровска, Л. 2011: *За граматичката категорија лице*, Меѓународен научен симпозиум *Блаже Конески* и македонскиот јазик, литература и култура, Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“, стр.155

Тасевска, Р. 2009: *Македонски со мака (курс за почетници)*, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“

Ташова, В. 2012: *Стилистичката маркираност на категоријата лице*, Литературен збор IV-VI, Скопје: Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература, стр.11-17

Трајкова, М. 2005: *Автентичните документи како средство за зголемување на мотивацијата на учениците на часот по странски јазик*, Литературен збор I-III, Скопје: Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература, стр.85-88

Угринова, Р. 1952: *Број со именка*, Македонски јазик III, Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, стр.52-75

Црвенковска, Е. 1986: *Родот на именката СОТОНА*, Литературен збор I, Скопје: Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература, стр.97-98

Црвенковска, Е., Гочкова-Стјановска, Т., Авази, М. 2008: *Трибина, Скопје 31.03.2008, Изучување на македонскиот како странски*, Скопје: Влада на РМ

Црвенковска, Е. 2007/08: *Современ учебник по македонски јазик за странци (Роза Тасевска, Македонски со мака – македонски јазик за странци, почетен курс, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ Меѓународен семинар за македонскиот јазик, литература и култура, Скопје 2007)*, приказ, Македонски

јазик LVIII – LIX, Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, стр.253-256

Црвенковска, Е., Петроска, Е. 2013: *Македонскиот јазик како втор и странски: Терминолошки прашања*. Прв, втор, друг јазик: Македонско-хрватски споредби (Меѓународен собир на соработка), Хрватска, Национална фондација за наука, високо образовање и технолошки развој, стр.12

Чундева, Н. 1987/88: *За множинските форми кај именките од машки род*, Македонски јазик XXXVIII – XXXIX, Скопје, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, стр.177-180

Латиница:

Čirgić, A., Pranjković, I., Silić, J. 2012: *Gramatika crnogorskoga jezika*, Podgorica

De Saussure, F. 1977: *Opšta lingvistika*, Beograd: Nolit

Hrvatski pravopis i gramatika (скрипта), *Pravopis gramatika jezika*, стр. 49

Gleason, Jean B., Rather, Nan B. 1998: *Psycholinguistics, second edition*, USA: Holt, Rinehart and Winston

Gortan, V., Gorski, O., Pauš, P. 1971: *Latinska gramatika*, Zagreb: Školska knjiga

Eaquals-alte, Language biography (part of the EAQUALES-ALTE European language portfolio)

Ivić, M. 1975: *Pravci u lingvistici*, Ljubljana: Državna založba Slovenije

Jelaska, Z. 2005: *Hrvatski kao drugi i strani jezik*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada

Jug-Kranjec, H. 1992: *Slovenščina ya tujce*, Ljubljana: Narodna i univerzitetna knjižnica

Kasperavičienė, R. 2002: *Contrastive Analysis of the Grammatical Category NUMBER in Nouns in the English and Lithuanian Languages*, Vilnius, Lithuania: Kalbųstudijos

Kristal, D. 1985: *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*, Beograd: Nolit

Methcell, R., Myles, F. 2004: *Second language learning theories, second edition*, USA: Oxford University press

Mindoljević, N. *Hrvatski jezik* (скрипта), Zagreb, стр.28

Minović, M. 1974: *Uvod u nauku o jeziku (za student srpskohrvatskog jezika I drugih lingvističkih predmeta) – treće, ispravljeno I dopunjeno izdanje*, Sarajevo, Zavod za izdavanje udžbenika

Reid, J. 2006: *Essentials of teaching academic writing, English for academic success*, USA: Thomson Heinle

Rikard, S. 1969: *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, Zagreb, MaticaHrvatska.

Saville-Troike, M. 2006: *Introducing second language acquisition*, UK: Cambridge University press

Seymour, Sh., Walsh, L. 2006: *Essentials of teaching academic reading, English for academic success*, USA: Thomson Heinle

Samardžić, T., Miličević, M. 2009: *Uvod u opštu lingvistiku, Gramatičke kategorije i gramatički odnosi*,

http://www.fil.bg.ac.rs/katedre/opstaling/materijali/UOL/UOL1_gramaticke_kategorije_2011.pdf

Škiljan, D. 1980: *Pogled u lingvistiku*. Zagreb: Školska knjiga

Základná škola Jána Hollého s materskou školou Madunice (скрипта), 1994/95, Kvapka

Teacher's guide to the common European framework.

<http://www.cetismak.edu.mk/Content.aspx?gid=1&id=1&lang=mk>